

91-3
L 333

BOLESLAVS
BREŽGŌ

Université Philotechnique

BRUXELLES

CARNET délivré à

Mre Brejgo, Boleslas
de Settonie

attestant qu'il a obtenu le titre de
Docteur en Histoire
dont copie ci-contre.

Le 22 mai 1933

Le Recteur,

[Signature]

1

2

Le titulaire,

3

4

5

91-3
L 333

L
9

**PROFESORS
BOLESLAVS
BREŽŅO**

Lekciju konspekts

SASTĀDIJIS H. STRODS

LATGALES KULTŪRAS CENTRA IZDEVNIECĪBA

REZEKNE 1990

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

~~01~~ 26768
0306050041

Profesors Boļeslavs Brežgo (1887.—1957.) / Sast. H. Strods.
Lekciju konspekts Latvijas vēsturē.

Latvijas vēstures zinātnē trīsdesmito gadu otrajā pusē iedibinājās tradīcija, kas nopietnāk vērtēja noieto ceļu, uzstādīja mērķus, kā arī vērtēja sava laika izcilāko vēsturnieku devumu. Šo darbu veica, izdodot plašus jubileju rakstu krājumus, veltītus prof. A. Tentelim (1936), prof. A. Svābem (1938) un prof. R. Viperam (1939). Pēckara četrdesmit gados šī tradīcija apsīka — izdoti krājumi prof. J. Zutim (1964) un prof. J. Krastiņam (1965). Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē radušos stāvokli mēģināja zināmā mērā kompensēt, sasaucot zinātniskas konferences prof. R. Vīpera, prof. M. Stepermaņa, prof. B. Brežgo, prof. A. Svābes jubilejās. Jauni materiāli un lielāka laika distance deva iespēju labāk izvērtēt un pārvērtēt šo zinātnieku devumu un pašreizējo stāvokli viņu galvenajās pētniecības jomās. Tas sevišķi attiecas uz prof. B. Brežgo, par kuru līdz šim nebija veikti speciāli pētījumi un kura pētītā Latgales vēsture pēc viņa nāves palikusi lielā novārtā. Šeit publicējam prof. B. Brežgo dzīves un darba izvērtējuma mēģinājumu. Tas var noderēt kā studentiem, apgūstot Latvijas vēstures kursu, tā turpmākajiem pētniekiem un interesentiem.

Latgales Kultūras centra izdevniecība

PROFESORA B. BREŽGO DZĪVE UN DARBS

Runāt par profesora B. Brežgo dzīvi un darbu ir reizē viegli un grūti. Viegli tāpēc, ka profesors B. Brežgo tik daudz izdarījis vēstures zinātnē, bet grūti tāpēc, ka šim pirmatklājējam bija jāpārvar milzīga pretestība — gan mantota, gan no jauna augoša —, kas sarežģīja dzīvi un darbu.

Maz ir tādu zinātnieku, kas visu savu darba mūžu veltījuši savas dzimtās puses vēsturei tik grūtā un sarežģītā laika posmā. Profesora B. Brežgo gatavošanās par vēsturnieku sākās, kad Latgale pēc pirmās Polijas sadalīšanas 1773. gadā bija bez ierobežojumiem pievienota Krievijas impērijai, neievērojot ne Latgales ekonomisko orientāciju, ne etnisko sastāvu. Latgale atradās zem divkārša nacionāla — krievu un poļu valdošo kārtu jūga. Latgales piespiesti atšķirīgais attīstības ceļš no pārējās Latvijas raksturojās arī ar valodas un vēstures iznīcināšanas mēģinājumiem. Latgales vēsture svešzemju muižnieku un pilsonības tēlojumā parasti bija iekarotāju dinastiju un valdošo kārtu vēsture. Pēc Latgales pievienošanas pārējai Latvijai 1917. gadā Latgales tautai bija jāatdod tās zaudētā pagātne, jārada mūsu trešās zvaigznes tautas attīstības vēsturiskā perspektīva. Šo darbu pārņēma un veica pirmais profesionālais Latgales latviešu vēsturnieks profesors B. Brežgo. Latgales vēstures pētišanas uzsākšana bija saistīta ar iepriekšējās svešzemju muižnieciskās un pilsoniskās historiogrāfijas radītā noniecinošā Latvijas vispār un īpaši Latgales vēstures tēlojuma (bezvēstures teritorija un tauta) pārvarēšanu. Latgales vairāk nekā Latvijas likteņi tās koloniālās atkarības laikā gadu simtiem tika izlemti un kārtoti ārpus Latgales, tāpēc Latgales vēstures materiāli glabājās galvenokārt ārpus Latvijas — Polijā, Krievijā, Vatikanā un citur. Tāpēc bija jāveic iespējamo vēstures avotu mobilizācija un izpēte, lai radītu svešzemju muižnieku un pilsonības interesēs izveidotā Latgales vēstures tēla vietā Latgales tautas vēstures tēlu, atjaunotu pa pusei nobendēto tautas vēstures apziņu.

Profesora B. Brežgo dzīve un darbība ne tikai maz pētīta, bet literatūrā līdz šim pat maz atzīmēta. Ja paskatāmies starpkaru pōsmā izdoto plašo Latviešu konversācijas vārdnīcu, kurā minēti visi daudz-maz toreiz par nozīmīgākiem uzskatītie cilvēki, profesora B. Brežgo šķirkli te neatradīsim. Tāpat 1939. gadā iznākušajā biogrāfiskajā vārdnīcā »Es viņu pazīstu« profesoram B. Brežgo nav veltīta pat rindkopa. Sai nožēlojamai tradīcijai sekoja arī 1950.—1955. gadā Stokholmā izdotās »Latvju enciklopēdijas« un pašreiz ASV izdodamā »Latvju enciklopēdija«.

Profesora B. Brežgo latgaliešu dialektā iespīestās grāmatas uzrādītas 1936. gadā publicētajā V. Seiles bibliogrāfijā.¹ Pirmie profesora B. Brežgo vēsturiskie darbi (7 raksti un grāmatas) minēti E. Stengeles rediģētajā Latvijas vēstures bibliogrāfijā 1935. gadā.²

Latvijas PSR ZA Vēstures institūtā publicētie darbi uzrādīti Vēstures institūta bibliogrāfijā.³ Četrus gadus vēlāk sakarā ar profesora B. Brežgo 70 gadiem publicēts pirmais plašākais autorizētais apcerējums par profesora B. Brežgo dzīvi un darbu ar A. Ģērmaņa un Z. Sakares sastādīto bibliogrāfiju.⁴ Tikai 10 gadus pēc nāves 1967. gadā profesora B. Brežgo vārds speciāli uzrādīts Mazajā enciklopēdijā un 22 gadus pēc nāves — Latvijas Padomju enciklopēdijā.⁵ 1987. gadā profesora B. Brežgo 100 gadu jubileju atzīmēja vairāki laikraksti — »Cīņa«, »Skolotāju Avīze«, »Darba Karogs«, »Dzimtenes Balss« — un žurnāls »Karogs«. Plašāks apcerējums publicēts »Dzimtenes Balsī«.⁶ Sākusies profesora B. Brežgo zinātniskā mantojuma apguve, lai, balstoties uz to, turpinātu Latgales vēstures izpēti un audzināšanu ar vēsturi.

Profesora B. Brežgo dzīves un darba apskata uzrakstīšanai izmantoti Latvijas PSR Centrālā valsts vēstures arhīva Pieminēkļu valdes materiāli⁷ un Latvijas PSR ZA Galvenā arhīva kadru daļas materiāli,⁸ kā arī Latvijas Valsts universitātes arhīva kadru daļas materiāli.⁹ Izmantots profesora B. Brežgo personiskais fonds Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Rokrakstu nodaļā,¹⁰ kā arī profesora sarakstītie un par viņu publicētie darbi. Izmantoti arī Rēzeknes novadpētniecības muzeja, Dricēnu vidusskolas materiāli, privātas kolekcijas (J. Pujāts, A. Brežgo), kā arī personiskās atmiņas, profesora B. Brežgo pārskatu ziņojumi.¹¹

Profesora B. Brežgo biogrāfija daudz neatšķiras no citu tālaika Latvijas zinātnieku biogrāfijām. Pirmkārt, profesors B. Brežgo cēlies no darba tautas. B. Brežgo kļuva par zinātnieku un dzīves pirmo posmu pavadīja ārpus Latvijas teritorijas.

Profesors B. Brežgo ir dzimis 1887. gada 31. martā bezzemnieka, galdnieka ģimenē Dricēnu pagasta Aizupiešos.¹² Pats viņš raksta — amatnieka ģimenē, bet par sociālo izcelšanos norāda zemniecību.¹³ Aizupiešos B. Brežgo dzīvoja pirmos desmit dzīves gadus. 1897. gadā tēvs pārcēlās uz Rēzekni, bet B. Brežgo¹⁴ — uz Rēzeknes pilsē-

tas skolu. Kā liecina saglabājušās liecības, viņš mācījās krievu valodā teicami un saņēma skolas vadības uzslavas. 1902.—1905. gadā, kā redzams no B. Brežgo biogrāfijas, viņš bija pulciņa »Iskrovec« biedrs Rēzeknē.¹⁵ Pēc skolas beigšanas viņš 1905.—1911. gadā strādāja par mājskolotāju Rēzeknē un Vitebskā. Mājskolotāja darbs deva iespēju sagatavoties Vitebskas klasiskās ģimnāzijas abiturijas eksāmenu nokārtošanai 1910. gadā. 1911. gadā B. Brežgo iestājās Maskavas Arheoloģijas institūtā, kas bija viena no slavenākajām mācību iestādēm Krievijā. Studiju laikā viņš pelnīja līdzekļus Maskavā kā mājskolotājs. Taču studijas pabeigt neizdevās, jo iesākās pirmais pasaules karš un 1914. gadā B. Brežgo iesauca Krievijas armijā 9. Sibīrijas strēlnieku pulkā un nosūtīja mācīties Tbilīsi karaskolā. 1914. gada rudenī viņš jau piedalījās kaujās pret Vācijas karaspēku un 1. decembri tika smagi ievainots.

Pēc izveseļošanās komisija atzina B. Brežgo par derīgu darbam aizmugurē. Viņš dienēja kā adjutants (apakšpraporščiks) Daugavpils kara apgabala štābā un, kā pats minēja autobiogrāfijā, rakstīja karadarbības vēsturi. 1917.—1918. gadā B. Brežgo izdevās beigt studijas Maskavas Arheoloģijas institūtā. Pabeidzot institūtu, B. Brežgo bija piešķirti mācīta arheologa, mācīta arheogrāfa un mācīta mākslas vēsturnieka nosaukumi un zelta medaļa.¹⁶ B. Brežgo tika atstāts Maskavas Arheoloģijas institūtā gatavoties profesora nosaukumam.

Pēc Oktobra revolūcijas no 1917. gada decembra līdz tā likvidācijai 1922. gadā profesors B. Brežgo strādāja Maskavas Arheoloģijas institūtā par asistentu, prorektoru, bet līdz 1924. gada 31. decembrim — par »Glavarhīva« pilnvaroto Minskas apgabala un Vitebskas valsts arhīva zinātnisko līdzstrādnieku. Profesors sāka pētīt Latgales vēsturi vēl 1917.—1918. gadā, strādājot Vitebskā, tātad pārņemot gadu iepriekš mirušā G. Manteifeļa darbu un veltot Latgales vēstures izpētei četrdesmit gadus. Ir saglabājies dokuments, ar kuru 1920. gadā viņš Maskavas Arheoloģijas institūtā ir ievēlēts par slāvu-krievu katedras profesoru.¹⁷

Profesors A. Pocelujevskis, atminoties savus kopīgos četrus darba gadus Maskavas Arheoloģijas institūtā, 1945. gadā rakstīja: »... personīgi pazīstot profesoru B. R. Brežgo kopīgā darbā Maskavas Arheoloģijas institūtā, man bija iespējams iepazīties ar prof. B. Brežgo izcilajām personīgajām īpašībām — spilgts lektors, kas iemantojis sevišķu popularitāti studentos, talantīgs organizators un administrators, kā augsti kulturāls, prasmīgs un taktisks visa pedagoģiskā un zinātniski pētnieciskā darba vadītājs.«¹⁸

Profesors B. Brežgo bija ar plašām valodu zināšanām, labi pārvaldīja latviešu, krievu, poļu un franču valodu, bet vājāk vācu, angļu, itāļu, baltkrievu un ukraiņu valodu — tātad 9 valodas.¹⁹

Otrs B. Brežgo dzīves posms sākās ar atgriešanos Latvijā 1925.

gadā. Profesors B. Brežgo kādreiz izteicās, ka viņa dzīvē bijušas trīs iekšējas un trīs ārējas traģēdijas, taču tuvāk tās neraksturoja. Šķiet, ka par pirmo traģēdiju profesors B. Brežgo uzskatīja to, kā viņu uzņēma Latvijā. Profesors B. Brežgo iesniedza lūgumu Latvijas Universitātē strādāt par mācību spēku, bet viņam nepiedāvāja neko labāku kā tikai krievu valodas lektora vietu. To viņš noraidīja. Saglabājies profesora B. Brežgo iesniegums pieņemt darbā Valsts vēstures arhīvā. Taču tas palika bez atbildes. Profesors B. Brežgo 1925. gada pirmajā pusē bija bez darba. 1925. gada februārī profesors iesniedza lūgumu strādāt Pieminēkļu valdē. Tur viņu pieņēma ar 1925. gada 27. martu par līdzdarbinieku un izsniedza darba apliecību Nr. 23.²⁰ Kas tad bija līdzdarbinieks? Ja paskatāmies Pieminēkļu valdes statūtos, tad tur ir teikts, ka blakus inspektoriem var būt sabiedriska aktīvs, kas veic pieminēkļu uzmērošanu, apzināšanu, sniedz datus Pieminēkļu valdei, kura skaitījās pieminēkļu un kultūras vērtību augstākā aizsardzības iestāde. Par šādu sabiedriskā aktīva līdzdarbinieku tad arī tika uzņemts B. Brežgo. 1925. gada otrajā pusē viņš vadīja arheoloģisku ekspedīciju Latgalē. Ir saglabājušies pārskati par pirmajiem darbības gadiem — 1925. un 1926. gadu. Par 1926. gadu profesors B. Brežgo raksta: »Klāt pielieku materiālu par 83 1926. gadā reģistrētiem senatnes pieminēkļiem. Attiecīgu instrumentu trūkuma dēļ apmērīšana izdarīta ar soļiem.« Tātad 83 pieminēkļi ir apmērīti ar soļiem. Nākamajā gadā bija apzinātas 129 vietas,²¹ jau fotografētas. Tātad divu gadu laikā profesors apzināja pāri par 200 Latgales senatnes pieminēkļu. Visus darbus viņš neveica viens. Kā redzams no pārskata dokumentiem, ir piedalījušies arī citi cilvēki. Tomēr nav noliedzams B. Brežgo lielais darbs un nopelni.

Pieminēkļu valdē par līdzdarbinieku profesors B. Brežgo nostrādāja līdz 1931. gadam. 1931. gadā viņš kļuva par Pieminēkļu valdes Latgales apgabala inspektoru, t. i., tika uzņemts štatā.²² Apliecību par to viņam izdeva 1931. gada 13. augustā. Šajā darbā viņu uzaicināja, balstoties uz iepriekšējā darba pozitīvajiem rezultātiem. Par inspektoru B. Brežgo strādāja līdz 1933. gadam. 1931. gada 15. janvārī profesors iesniedza veselu plānu Latgales arheoloģijas pieminēkļu, Latgales arhīvu un bibliotēku apzināšanai.

1. Savākt visas zinātniskajā literatūrā esošās ziņas par senatnes pieminēkļiem Latgalē, noskaidrot, kur glabājas kādreiz Latgales teritorijā atrastie priekšmeti, arheoloģiskie priekšmeti un citi pieminēkļi.

2. Sastādīt kartotēku par visiem pieminēkļiem un atradumiem.

3. Izstrādāt Latgales arheoloģisko pieminēkļu inventāra karti.

4. Izstrādāt sarakstu par visiem kultūras un vēstures pieminēkļiem Latgalē, kuriem draud iznīcināšana vai ievērojami bojājumi.²³

Daudzi dokumenti stāsta, kā profesors B. Brežgo ir apzinājis arhīvus, kuri atradās pie klosteriem, pie baznīcām, piemēram, Maltā,

Vilānos, Rēzeknē un citur. 1933. gada 2. janvārī B. Brežgo iesniedza darba plānu, kurā viņš paredzēja piedalīšanos arheoloģiskajos izrakumos, uzskaitā koka celtnes, iesniedz Latgales arhīvu un bibliotēku aprakstu un to pieminekļu sarakstu, kuri tiek bojāti. 1932. gadā par Pieminekļu valdes priekšsēdētāju ievēlēja profesoru Franci Balodi. Sākas aizrādījumi B. Brežgo, ka visi ziņojumi jāiesniedz valsts valodā — latviešu valodā (saprotams, ka, ilgi dzīvojot Krievijā, B. Brežgo labāk pārvaldīja krievu valodu un sākotnēji savus ziņojumus viņš rakstīja krievu valodā, kādreiz jaucot krievu un latviešu vārdus kopā). B. Brežgo rakstiski atbildēja, ka turpmāk rakstīšot valsts valodā. Aizrādījums seko aizrādījumam, un 1933. gadā B. Brežgo no darba atbrīvo.

Tomēr 1933. gads ir izcils B. Brežgo dzīvē. Briseles universitātē 1933. gada 22. maijā par darbu »Latgales zemnieki 1772.—1861. g.« viņam piešķir vēstures zinātnu doktora grādu.²⁴ Šis darbs latviešu valodā izdots atsevišķā gramatā 1940. gadā.²⁵ Tas ir pirmais pētījums par Latgales zemniecības vēsturi, kurš savu nozīmi nav zaudējis arī mūsdienās.

Blakus Pieminekļu valdei B. Brežgo no 1925. gada līdz 1937. gadam lasīja lekcijas Krievu Universitātes kursos un Krievu Universitātes zinātņu institūtā, kurā profesors B. Brežgo skaitījās arheoloģijas profesors. Viņš ir izstrādājis un lasījis vairākus lekciju ciklus arheoloģijā, kā arī paleografijā, kurā viņš bija labs speciālists. Par darbu maksāja tik maz, ka bija jāstrādā palīgdarbs. Taču šos iestādījumus 1937. gadā slēdza.²⁶ No 1937. līdz 1940. gadam B. Brežgo strādāja kā instruktors Latgales centrālā muzeja dibināšanas organizēšanā.

Pēc padomju varas atjaunošanas Latvijā no 1940. gada 19. decembra profesors B. Brežgo ir Daugavpils valsts arhīva pārzinis. Izpildot arhīva pārvaldes rīkojumu rūpēties par arhīva fondu saglabāšanu, B. Brežgo palika Daugavpilī un strādāja arhīvā līdz 1941. gada 1. septembrim, kad okupanti arhīvu aizzīmogoja, B. Brežgo no darba atļāuda un pakļāva novērošanai. No 1942. gada B. Brežgo bija ieslodzīts Rīgā »Ostlandes politiskajā centrālcietumā« kopā ar arhīvistu G. Jenšu.²⁷ Vācu okupācijas laikā nepilnu gadu profesors B. Brežgo bija bez darba, kādu laiku strādāja par arhīvistu Latvijas vēstures arhīvā, bet lielāko laiku daļu 1943.—1944. gadā rediģēja savus darbus V. Loča izdevniecībai Daugavpilī. Pēc Latvijas teritorijas atbrīvošanas no vācu fašistiskajiem iebrucējiem profesors B. Brežgo ar 1944. gada 9. novembri strādāja par nodaļas vadītāju Latvijas PSR Centrālajā valsts vēstures arhīvā, bet ar 1945. gada 1. aprīli Latvijas Valsts universitātē par profesoru, katedras vadītāju un Filoloģijas fakultātes prodekānu. Savā iesniegumā viņš rakstīja: »Mans augstskolas darba stāžs ir 14 gadi 15 dienas, t. sk. profesors 13 gadi 9 mēneši un 5 dienas.« B. Brežgo universitātē strādāja visai

sekmīgi. Universitātē viņš lasīja vairākus kursus: slāvu-krievu paleo-grāfijas kursu, seno krievu-baltkrievu rakstu valodas kursu, 12. — 13. gadsimta senkrievu tekstu kursu, kursu par 17. gadsimta poļu autoriem u. c. LVU 1945. gada 12. aprīlī ar pavēli Nr. 865 apstiprina B. Brežgo par profesoru pie slāvu filoloģijas katedras. Izvirzījās jautājums par šī zinātniskā grāda tālāku apstiprināšanu. Ir saglabājušies vairāki raksturojumi par profesora B. Brežgo darbību. Vienu no raksturojumiem sniedzis LVU partijas komitejas sekretārs b. Āboliņš, kurā viņš raksta: »B. Brežgo — izcils speciālists, liels erudīts. Aktīvi piedalās fakultātes organizatoriskajā darbā kā dekāna vietnieks, Iemantojis studentu autoritāti.«²⁹

LVU Padome 1946. gada 31. jūlijā, kurā bija 38 cilvēki, ar 35 balsīm, 3 balsīm balsojot pret, piešķir B. Brežgo profesora nosaukumu³⁰ un 1948. gadā nosūta dokumentus apstiprināšanai uz Maskavu. Pieprasa izziņas no citiem zinātniekiem. Profesors A. P. Pocelujevskis Ašhabadā 1945. gadā rakstīja: »Profesors B. Brežgo savā pētniecības novadā ir izcilākais speciālists, pelnīti ieguvīšis sev goda pilnu slavu ne tikai Latvijas PSR, bet arī tālu aiz tās robežām, līdz pat Rietumeiropas zemēm«, ieteica apstiprināt vēstures zinātņu doktora grādu³¹. Akadēmiķis V. Pičeta rakstīja 1946. gada 12. jūlijā: »Starp mūsdienu Latvijas vēstures pētniekiem B. Brežgo ieņem redzamāko vietu. B. Brežgo var uzskatīt par Latgales pirmo vēsturnieku.« Raksturojumu V. Pičeta rezumēja šādi: »Ievērojot B. Brežgo zinātniskos nopelnus un viņa neizsīkstošo pētniecisko enerģiju, es uzskatu viņu par pilnīgi cienīgu, lai viņam apstiprinātu vēstures zinātņu doktora grādu.«³¹ Vēstures zinātņu doktora grādu argumentēti lūdza piešķirt profesors J. Loja.³² Mūsu rīcībā pašreiz nav visu dokumentu, taču nav šaubu, ka profesors B. Brežgo krita par staļinisma vajāšanu upuri. Acimredzot profesors B. Brežgo bija iekļauts kādā »melnajā sarakstā«, un 1948. gada 12. augustā Maskavā izdeva pavēli: »Atbrīvojot profesoru Brežgo Boļeslavu Ričarda dēlu no darba Latvijas Valsts universitātē sakarā ar štatu saraksta izmaiņām un Latvijas valsts universitātes štatu saraksta reorganizāciju.«³³ Ar 1948. gadu B. Brežgo tiek atbrīvots no darba LVU, kādu laiku strādā par vecāko pasniedzēju, bet ieteikumi par viņa atstāšanu profesora darbā netika ņemti vērā. Saglabājušies daudzi dokumenti par zinātnisko darbību, 107 zinātnisko darbu saraksts. Un, lūk, dokuments, ko var uzskatīt par otrās krīzes nesēju B. Brežgo dzīvē. PSRS Augstākā atestācijas komisija 1950. gada 6. jūnijā: »рекомендует В. Брежго подготовить и защищать диссертацию на ученую степень доктора исторических наук в обыкновенном порядке«. Rezultātā oficiāli PSRS Augstākajā atestācijas komisijā zinātniskais grāds un zinātniskais nosaukums viņam netika apstiprināts. Jau ar 1946. gadu B. Brežgo pārgāja strādāt Zinātņu akadēmijā. Viņš kļuva par vecāko zinātnisko līdzstrādnieku Vēstures institūtā

Feodālisma vēstures sektorā. Seit viņš sākumā strādāja ar pusslodzi, bez zinātniskā grāda un zinātniskā nosaukuma.

Uz profesora B. Brežgo 1946. gada 9. decembra lūgumu pieņemt darbā Vēstures institūtā profesors J. Zutis rakstīja: »Atzīstu par ļoti vēlamu ieskaitīt prof. Brežgo par vecāko zinātnisko (līdzstrādnieku feodālisma) vēstures sektorā.«³⁴ Tālāk profesors J. Zutis 1948. gada 29. augustā rakstīja: »Brežgo Boļeslavs Ričarda dēls pašreiz ir vienīgais Latgales vēstures speciālists... B. R. Brežgo savos secinājumos balstās uz plašiem arhīvu materiāliem. B. R. Brežgo darbs Latgales agrārās vēstures avotu pētījumos ir nevainojams pētījumu tehnisko paņēmieni ziņā. Taču autoram var pārmetēt pārlietu lielu piesardzību vispārēja rakstura secinājumos.«³⁵

Pēc atbrīvošanas no darba LVU 1948. gada 30. augustā B. Brežgo lūdza pieņemt viņu darbā ar pilnu slodzi, kam piekrita profesors J. Zutis un akadēmiķis K. Straziņš. Ar 1948. gada 23. oktobra pavēli Nr. 417 B. Brežgo pieņēma darbā ZA ar pilnu slodzi. Uz Vēstures institūta 1948. gada ieteikumu ZA Prezidijs 1949. gada 24. martā piešķīra profesoram B. Brežgo vecākā zinātniskā līdzstrādnieka nosaukumu, bet lēmums nestājās spēkā, jo profesoram neatzina zinātnisko grādu.³⁶ Partijas komitejas sekretārs J. Vecvagars 10. septembrī uzlika rezolūciju: »Kadru daļai. Pils. Brežgo nevar pieņemt darbā Zinātņu akadēmijā.«

Piecdesmito gadu sākumā profesora B. Brežgo darbu nopietni ietekmēja divi starpgadījumi. 1952. gada novembrī M. Salceviča apvainoja B. Brežgo sava vīra darba »Juris Radzivils Livonijā XVI gs.« plaģiātā Latvijas PSR vēsturē. Taču Vēstures institūta ekspertu komisija šo sūdzību kā nepamatotu noraidīja, un M. Salceviča no tās atteicās un atvainojās.³⁷ Taču profesors B. Brežgo šo apvainojumu ilgi nevarēja aizmirst. Otrais starpgadījums notika gadu vēlāk. 1953. gadā notika profesora B. Brežgo atestācija. Vēstures institūts atzina, ka »B. R. Brežgo ir vērtīgs sektora līdzstrādnieks, tā kā pašreiz viņš ir vienīgais speciālists Latgales vēsturē. Lietderīgi atstāt līdzšinējā amatā.« Taču Sabiedrisko zinātņu nodaļas birojs nolēma, »ka saglabāt b. Brežgo B. R. institūtā nav iespējams«. Profesors B. Brežgo 1953. gada 28. februārī parakstīja atestācijas dokumentu, bet soliņa protestēt. Balstoties uz šo lēmumu, ZA Prezidijs 1953. gada sākumā pieņēma lēmumu »Atbrīvot vecākā zinātniskā līdzstrādnieka v. i. Boļeslavu Ričarda dēlu Brežgo no ieņemamā amata.«³⁸ Par oficiālo atbrīvošanas iemeslu profesors B. Brežgo uzrādīja to, ka viņš noslēpis savā biogrāfijā faktu, ka vācu okupācijas laikā viņš bijis arestēts. Paskaidrojumā 1953. gada 10. martā profesors B. Brežgo rakstīja, ka viņš nekad nav slēpis to, ka ir bijis arestēts, ka atbrīvots no Centrālcietuma, neuzstādot apvainojumu. »Pie atbrīvošanas no cietuma nekādus sevišķus parakstus nedevu, izņemot parakstu grāmatā par savu mantu atpakaļ saņemšanu. 1943. g. 1. aprīlī pēc arhī-

vu, bibliotēku un muzeju referenta rīkojuma mani atbrīvoja no darba Latvijas valsts arhīvā.³⁹ To, ka profesors B. Brežgo nav slēpis faktu par arestu vācu okupācijas laikā, 1953. gada 31. janvārī apliecināja arī Latvijas PSR Centrālā valsts arhīva priekšnieks majors A. Kadiķis.⁴⁰ Tāpēc ZA Sabiedrisko zinātņu nodaļa 1953. gada 7. aprīlī nolēma lūgt profesoru B. Brežgo atstāt darbā, kam 1953. gada 9. aprīlī piekrita arī ZA Prezidijs, un profesoru B. Brežgo darbā atstāja.⁴¹

Piecdesmito gadu vidū profesora B. Brežgo akcijas cēlās. »Zinātniskajā darbā, — rakstīja profesors J. Zutis 1955. gada 23. decembrī, — B. R. Brežgo uzrāda lielu erudīciju un operē ar plašu faktisko materiālu, bet ir atturīgs savos secinājumos un vispārinājumos.«⁴² Sakarā ar 70. gadadienu Vēstures institūta direkcija, partijas un arodorganizācija lūdza ZA Prezidiju piešķirt profesoram B. Brežgo Latvijas PSR Nopelniem bagātā zinātnes darbinieka goda nosaukumu.⁴³ Latvijas PSR ZA prezidents J. Peive, balstoties uz Vēstures institūta ieteikumu, 1957. gada 22. martā lūdza Latvijas PSR Augstākās Padomes prezidiju priekšsēdētāju K. Ozoliņu piešķirt B. Brežgo Latvijas PSR Nopelniem bagātā zinātnes darbinieka goda nosaukumu.⁴⁴ Nosaukums netika piešķirts.

Profesors B. Brežgo mira ar sirdstrieku (koronāro asinsvadu trombozi) 1957. gada 30. septembrī⁴⁵ un apbedīts kopā ar vēlāk mirušo sievu Rīgā, I Meža kapos.⁴⁶

Profesors B. Brežgo pētīja visu Latgales vēsturi no visnenākajiem laikiem līdz I pasaules karam. Profesora B. Brežgo darbā var izšķirt četrus pamatvirzienus — Latgales agrāro vēsturi, Latgales pilsētu vēsturi, Latgales kultūras un izglītības vēsturi un Latgales avotu edīcijas* darbu, kā arī vēstures zināšanu popularizēšanu. Profesora B. Brežgo avotu meklēšanas ceļus un līdzšinējo pētījumu analīzi var ieskaitīt pirmajā vēstures palīdzinātņu avotpētniecības un historiogrāfijas jomā, bet otrajā — Latgales vēstures izpēti.

Sākot pētījumus par Latgales vēsturi, profesors B. Brežgo veica rūpīgu agrāko pētījumu inventarizāciju un analīzi, minot 162 pētījumus, sākot no 1567. gada līdz 1929. gadam.⁴⁷ Taču historiogrāfijas pētījumiem profesors B. Brežgo vairāk speciāli nepievērsās. Ievērojami plašāka ir pētījumu grupa par Latgales vēstures avotiem. Šeit pieskaitāmi vienpadsmit publicētie raksti par dokumentu kolekcijām Latgalē un Baltkrievijā, Polijā, par kultūras pieminekļiem 18. — 19. gs.⁴⁸ Profesors B. Brežgo pētījis senās skolu, klosteru un muižu bibliotēkas un arhīvus, norādot to vēsturi un sastāvu, izceļot retumus (inkunābulas). Kopā par šo divu palīdzinātņu tematiku publicēti kādi 36 pētījumi,⁴⁹ kas sastāda kādu trešdaļu no pētījumu skai-

* Edīcija (no lat. editio — izdošana), tekstu zinātniska izdošana, galvenokārt kanonizēto (klasīku sacerējumi, vēstures un lingvistikas avoti, dokumenti); viens no tekstoloģijas lietīšķajiem pētītojumtem. R e d.

ta. Speciālu vēribu šai pētījumam jomā profesors B. Brežgo veltījis Latgales vēstures avotu analīzei,⁵⁰ pievēršoties M. Kvjatkovska Livonijas aprakstam 1567. gadā,⁵¹ Jordana hronikas analīzei par Latgales stāvokli 17. gs.⁵² Autors publicējis trīs darbus par Livonijas kartēm 16.—17. gs., pie kam Livonijas 1581. gada karte un Polockas vojevodistes karte iegūtas no Vatikāna arhīva. Kā mākslas vēsturnieks profesors B. Brežgo spēja pievērsties mākslas darbu analīzei kā vēstures avotiem.⁵³ Šie profesora B. Brežgo darbi liecina, ka viņš āptvēris iespējamos vēstures avotus, lai informētu par tiem un rekonstruētu Latgales vēsturi.

Galvenais virziens B. Brežgo zinātniskajā darbībā bija agrārā vēsture, jo Latgalē, tāpat arī visā pārējā Latvijā, feodālisma laikmetā tauta faktiski bija identiska zemniekiem. Zemniecība bija skaitliski lielākā kārta. Par zemnieku jautājumu B. Brežgo strādāja līdz mūža beigām. Latgales agrārās vēstures problēmas profesors B. Brežgo sāka risināt 20. gados,⁵⁴ turpināja 30. gados⁵⁵ un 40. gadu sākumā.⁵⁶ Sevišķi nozīmīgs viņa pētījums par muižnieku zemes īpašumu attīstību Latgalē, kurā pierādīts, ka jau 16. gs. beigās ceturtdaļa Latgales muižu piederēja Lietuvas un Polijas muižniekiem.⁵⁷

Profesors B. Brežgo bija viens no tiem zinātniekiem, kas jau 30. gados pievērsās zemnieku antifeodālās cīņas, zemnieku šķiras cīņas vēsturei Latgalē. Viņš par to publicēja darbu »Latvijas Vēstures Institūta Zurnālā«. Interesanti, ka pirmo darbu par šķiru cīņu B. Brežgo nenosauc par zemnieku cīņu pret muižniekiem, bet gan — »Latgales zemnieku pretošanās krievu dzimtbūšanas laikos«.

1940. gadā latviešu valodā iznāca jau minētā profesora B. Brežgo vēstures zinātņu doktora disertācija,⁵⁸ kurā izmantoti vairāki agrāk publicēti raksti (par zemnieku pretošanos muižniekiem, par zemnieku attieksmi pret 1861. gada 19. februāra reformu). Deviņās nodaļās autors pirmo reizi historiogrāfijā sniedza vispusīgu Latgales zemnieku stāvokļa analīzi pārejas periodā no feodālisma uz kapitālismu.

Ģatavojoties savu divu pēdējo grāmatu izdošanai par Latgales zemniekiem un viņu antifeodālo cīņu, profesors B. Brežgo publicēja septiņus lielākus pētījumus par zemnieku cīņas galvenajiem posmiem (1832.—1841., 1860.—1914.).⁵⁹ Profesors šajā rakstu sērijā izvirzīja problēmu par Latgales šlahtiņu savstarpējiem bruņotiem uzbrukumiem, kā rezultātā 17.—18. gs. smagi cieta zemnieki, par zemnieku peļņā iešanu līdz I pasaules karam,⁶⁰ kam bija liela nozīme ne tikai zemnieku uztura sagādāšanā, bet arī nacionālās identitātes zaudēšanā.

Padomju laikā ir izdoti divi izcili darbi — »Latgales zemnieki pēc dzimtbūšanas atcelšanas« un »Apcerējumi par Latgales zemnieku kustību vēsturi«.⁶¹ Ja padomju zinātnieki Rīgā un Maskavā šos profesora B. Brežgo darbus vērtēja visnotaļ pozitīvi,⁶² tad M. Bukšs emigrācijā pārmēta autoram Drīsas apriņķa neieskaitīšanu Latgalē,

nerakstišanu par latgaliešiem ārpus Latgales un baltkrievu pārāk agras iekļūšanas konstatēšanu Latgalē.⁶³

Otrā profesora B. Brežgo pētījumu tematiskā grupa bija Latgales pilsētu vēsture — viena grāmata un kādi 10 raksti. Šeit īpaši jāatzīmē profesora B. Brežgo darbi par triju Latgales pilsētu — Daugavpils, Rēzeknes un Ludzas — vēsturisko ģeogrāfiju.⁶⁴ Jāmin viņa darbs par Ludzas pilš un pilsētas vēsturi,⁶⁵ tāpat arī darbs pie starpkaru laikā izdotās vienīgās »Latvijas pilsētu vēstures«. Šajā grāmatā profesors B. Brežgo sniedzis 9 Latgales pilsētu un miestu vēsturi,⁶⁶ tāpat palīdzējis pārējo nodaļu izstrādē. Ja pārējās nodaļas ir zināmā mērā K. Metiga pārstāstījums,⁶⁷ tad Latgales pilsētu vēstures apskati (daļēji izņemot Daugavpili, Ludzu un Rēzekni) ir oriģināldarbi.

Redzamu trešo vietu profesora B. Brežgo pētījumos ieņēma Latgales kultūras un izglītības vēsture. Sākot no 1926. gada, kad publicēts viņa pirmais plašākais darbs par Latgales tautskolām, līdz 1943. gadam publicēti vairāki pētījumi par klosteru bibliotēkām, vecākajiem muzejiem, arhīviem un pat arhīvu materiāliem latgaliešu dialektā.⁶⁸ Pieci raksti publicēti par Latgales skolām (1625. — 1919. g.) un par ebreju skolām Vitebskas guberņā 19. gs. Speciāli šeit jāatzīmē profesora B. Brežgo pētījums par 1625. gadā jezuitu Daugavpili dibināto Latgales vecāko skolu.⁶⁹

Profesors B. Brežgo pētīja Latgales pārkrievošanas politiku un šajā sakarā drukas aizlieguma laiku.⁷⁰ Šis jautājums nav guvis tālākus risinājumus mūsu historiogrāfijā.

Ceturtnā profesora B. Brežgo darba joma bija Latgales vēstures avotu edīcija. Profesors B. Brežgo izteicās, ka līdz 1941. gadam bija savācis un sakārtojies vairāk nekā 10 Latgales vēstures avotu sējumus, kuri 1941. gadā Daugavpili karadarbības rezultātā sadega. Taču viņa monumentālais Latgales inventāru un ģenerālmērišanas zemju aprakstu krājums⁷¹ un iesāktā Latgales vēstures materiālu sērija, no kuras iznāca tikai pirmais sējums,⁷² ir rokasgrāmatas mūsdienai pētniekiem un liecība grūtajam Latgales vēstures avotu apzināšanas darbam. Izdevumā »Latgolas inventāri un ģenerālmērišanas zemju apraksti« publicēti desmit muižu inventāri ģenerālmērišanas laikā 1784. gadā, sastādīti četri Latgales novadu apraksti. Publicētie materiāli raksturo karaļa un muižnieku zemnieku stāvokli Latgalē 1695.—1762., bet 1784. gada materiāli — arī Latgales vispārējo stāvokli. Otrajā svarīgākajā dokumentu krājumā »Latgales vēstures materiāli« publicēti divdesmit seši dokumenti par laiku no 1635. līdz 1835. gadam, galvenokārt muižnieku, karaļa, klosteru, baznīcu, muižu inventāru un dibināšanas akti. Dokumenti raksturo Latgales muižu lielumu, kā arī karaļa, klosteru, baznīcas un muižnieku zemnieku stāvokli.

Ja profesors B. Brežgo dažkārt pats visu nespēja pabeigt, tad at-

stājis nākamajiem pētniekiem viņa apzināto Latvijas vēstures materiālu sarakstus, kas daļēji attiecas uz Latgali. Tie ir apzināti Varšavas, Kurnikas, Krakovas, Lvovas, Viļņas arhīvos un bibliotēkās.⁷³ Daļa šo arhīvu materiālu norakstu glabājas profesora B. Brežgo personiskajos fondos Latvijas PSR Centrālajā valsts vēstures arhīvā.⁷⁴ Seit B. Brežgo fondā ir 86 mapes ar materiāliem par Latgales vēsturi, ko sakrājis profesors. Te atrodas arī materiāli, kuri pagaidām ļoti maz izmantoti vai pavisam nav izmantoti Latvijas vēstures pētišanai. Arī Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Rokrakstu fondā ir daudz materiālu un nepabeigtu darbu par Latgales vēsturi, piemēram, »Latgale līdz Altmarkas pamieram«, »Polockieši Zemgalē 1066. g.«, »Salaspils kauja«, »Latgales vēstures avoti« 7 autorloksnes. Pavisam saglabāties ap 20 nepublicētu un nepabeigtu zinātnisku darbu

Līdz šim ir maz pētīts jautājums par B. Brežgo kā vēstures zinātnes popularizētāju. Viņš ir daudz rakstījis, sevišķi 20. un 30. gados, dažādos žurnālos un laikrakstos, par dažādiem Latgales vēstures jautājumiem. Profesors B. Brežgo publicējis vairāk nekā 200 rakstu »Izglītības Ministrijas Mēnešrakstā«, »Tieslietu Vēstnesī«, »Pašvaldības Balsī«, »Bibliotekārā«, »Sējējā«, »Latgolas Skolā« un citur. So rakstu uzdevums bija sākt atdot Latgales tautai tās zaudēto, aizmirsto, skumjo, bet dziļi pamācošo vēsturi. So darba jomu pēckara periodā B. Brežgo izbeidza.

Profesors B. Brežgo piedalījās pirmā akadēmiskā Latvijas PSR vēstures trīssējumu darba uzrakstīšanā, sniedzot nodaļas par Latgales zemnieku un pilsētu attīstību 18. gs. un 19. gs. pirmajā pusē.⁷⁵ Nebija neviena nopietna Latgales vēstures jautājuma, par kuru pēckara gados bez profesora B. Brežgo konsultācijas tiktu kaut kur rakstīts. Viņš bija galvenais Latgales vēstures speciālists, un ar viņu konsultējās visi, kaut arī viena otrā gadījumā darbi tika publicēti bez viņa darba un viņa vārds netika minēts.

Noslēgumā par profesora B. Brežgo personību. Nepieturoties pie biogrāfiskās metodes, tomēr jāsaka, ka jūras ūdens piliens visai pilnīgi atspoguļo jūras ūdeņu sastāvu. Tāpat arī profesora B. Brežgo dzīvē un darbā rada atspoguļojumu tās varas un attiecības, ar ko viņam bija jāsaskaras. Katra no varām savā veidā balstīja un arī traucēja viņa dzīvi un darbu. Ja pilsoniskā Latvija uzstājās pret profesoru B. Brežgo, viņa darbu noklusējot, vācu okupanti — arestējot, tad staļinisti — galvenokārt ar savu aizdomīgumu. Protams, visi dokumenti par profesora B. Brežgo dzīvi un darbu šodien mums vēl nav pieejami, bet jau tagad ir skaidrs, ka viņš dažkārt strādājis kā arējas, tā iekšējas apspiešanas apstākļos. Tas nevarēja negatīvi neietekmēt profesora B. Brežgo dzīvi, darba daudzumu un kvalitāti.

Profesors B. Brežgo, kā jau minēts, pārvaldīja vairākas valodas, taču, lai atjaunotu vēstures apziņu, atdotu tautai tās vēsturi, starp-

karu posmā viņš rakstīja galvenokārt latgaliešu dialektā, ko toreiz lietoja visi latgalieši un tāpēc vairāk uztvēra pausto domu nekā latviešu literārajā valodā. Neatkarīgajā Latvijā un nereti arī emigrācijā profesoram B. Brežgo cenšas piedēvēt lokalista zīmi. Ielūkojoties profesora B. Brežgo darbu tematikā, mēs pārliecināties, ka B. Brežgo priekšstatā Latgale ir daudznacionāla un kā tādu viņš to ir pētījis — daudznacionālās pilsētas, baltkrievus, ebrejus, visus Latgales iedzīvotājus, pie tam, protams, svarīgāko vietu ierādot Latgales pamatiedzīvotājiem — latviešiem.

Dzīves pēdējā posmā profesors B. Brežgo nav publicējis darbus latgaliešu dialektā, bet sevišķi plaši lietojis krievu valodu. Taču būtībā kā profesora B. Brežgo pieeja vēstures avotiem, tā pētišanas tematika (zemnieku vēsture) un stils (konstatējošais) nemainījās. Tāpēc neatbilst patiesībai apgalvojums, ka »Pēdējās dzimtenē izdotajās B. [režgo] grāmatās ir manāms stiprs režīma iespaids, kā visā padomju zinātnē un raksniecībā.«⁷⁶ Jāsaka, ka B. Brežgo nemainīja ne darba stilu, ne tematiku arī staļīniādes laikā, varbūt izņemot kādu citātu, bez kura uzņemšanas darbu nelaida cauri. Visos apstākļos viņš palika viņš pats.

Mēs publicējam daudzus pētījumus par Latvijas vēsturi, neievērojot vai pieminot tikai garāmejot Latgales vēsturi, taču šos darbus saucam par Latvijas vēsturi. Latgales vēsture vēl nav kļuvusi par Latvijas vēstures obligātu sastāvdaļu. Bēdīgi, ka pašlaik mums nav neviena vēsturnieka, kas speciāli nodarbotos ar Latgales vēsturi, kaut tādi ir, kas pēti speciāli Vidzemi vai Kurzemi. LVU mēs vienlaikus mācām 700—800 vēsturnieku, Rīgā pastāv divi zinātniskie institūti, kuri pēti Latvijas vēsturi, taču Latgales vēstures pētišanai gribētāju nav. Viens otrs students uzraksta diplomdarbu par Latgales vēsturi, bet ar to arī beidzas.⁷⁷ Lai pētītu Latgali, vajadzīgas valodu zināšanas, sevišķi poļu un latīņu, bet šo valodu zinātāju trūkst. Ir izveidojies stāvoklis, ka Latgale paliek bez vēstures, par ko savā laikā uztraucās profesors B. Brežgo.

Man bija gods gadus septiņus kopā ar profesoru B. Brežgo strādāt vienā telpā Vēstures institūta Feodālisma sektorā gan Smilšu ielā 1, gan Mazajā Kalēju ielā 10/12. Profesors bija ļoti akurāts, dziļi inteliģents, vienmēr kārtīgi ģērbies. Ar profesoru iznāca divatā strādāt arhīvā Mogiļevā 50. gadu vidū. Vecā klostera baznīcas ēkā, kur toreiz atradās Baltkrievijas PSR Centrālais valsts vēstures arhīvs, pētījām Latgales vēstures materiālus. Telpas ziemā bija nekurinātas, temperatūra telpās minusos. Abi sēdējām astoņas stundas ziemas mēteļos un ziemas cepurēs, pēc profesora priekšlikuma nogriezām cimdiem divu pirkstu galus, lai varētu turēt rokās pildspalvu. Profesora konsultācijas man, toreiz jaunam vēsturniekam, bija neatsveramas. Viņš arī panāca, ka mums atļāva arhīva aprakstus izsniegt uz viesnīcu, kur mēs strādājām arī nakti. Par sevi profesors

stāstīja maz, neuzstājās sapulcēs, bet savas piezīmes par darbiem vairāk izteica privātajās sarunās. Savus darbus viņš rakstīja kaligrāfiskā rokrakstā ar zīmuli, blakus vienmēr bija dzēšgumija, lai izdarītu labojumus. Dzīvoja ļoti pieticīgi, pat askētiski, jo pelnīja nedaudz. Pirka grāmatas, kur kaut kas bija rakstīts par Latgali, ar kurām bija pieblīvēts dzīvoklis līdz griestiem. Taču pats valkāja starpkaru laikā pirktos mēteļus, uzvalkus un cepures.

Profesora B. Brežgo nopelni ir izcili. Viņa darbs paliks uz mūžu mūžiem Latvijas vēstures zelta fondā. Viņš nemēdza plaši interpretēt, bet turējās pie faktiskā materiāla — un tas ir viņa darbu izcilākais nopelns.⁷⁸ Profesors gandrīz pusgadsimtu bija galvenais Latgales vēstures pētnieks, Latgales tautas vēstures pirmatklājējs, izcilākais Latgales vēsturnieks, pirmais profesionālais latviešu vēsturnieks Latgalē. Latvijas vēsturniekiem viņš vienmēr būs atdarināšanas vērts paraugs — īsts zinātnes bruņinieks.

PIEZĪMES

- 1 Selļ. V. Grāmatas Latgales latviešiem 1585.—1936. — Rīga, 1936. — Nr. 828, 916, 960.
- 2 Latvijas vēstures bibliogrāfija 1918.—1935. — Rīga, 1935. — 12., 36., 38., 77., 90., 92., 96. lpp.
- 3 Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta publikācijas (1946—1972) / Sastādījis Z. Sakare.—Rīga, 1973.—Nr. 72—88.—38.—39. lpp.
- 4 Strods H. Bojeslavs Brežgo septiņdesmitgadnieks // Latvijas PSR ZA Vēstis. — 1957. — Nr. 5.
- 5 Babris J. Brežgo Bojeslavs // Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. — I sēj. — Rīga, 1967. — 259. lpp.; Latvijas Padomju enciklopēdija. — II. — Rīga, 1982. — 134. lpp.
- 6 Strods H. Zinātnei un Latgalei // Dzimtenes Balss. — 1987.—Nr. 20.
- 7 LCVVA. — 1630. f. — 1. apr. — 57. l. — 83. lpp. B. Brežgo — 6984. f. — Nr. 1—86.
- 8 Brežgo Bojeslavs Riharda d. — personīgās lietas // LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2570., 2784. l.
- 9 Prof. B. R. Brežgo // LVU A. — 7. apr. — 394. l.
- 10 LVB RN RX 3.
- 11 B. Brežgo pārskats par darbu poļu arhīvos, 1928—1929. — 57. lpp. (Latvijas Vēstures institūta arhīvs. — Nr. 60); B. Brežgo Latgales arhīvu pētišanas darba pārskats. — 49. lpp. (Turpat. — Nr. 61).
- 12 1987. gada 10. oktobrī sakarā ar trīsdesmito nāves dienu Alzupiešos netālu no vietas, kur atradusies B. Brežgo dzimtā māja, atklāja piemīnas akmeni ar uzrakstu »Dricēnu pagasta Alzupiešos dzimis Lātgales vēstures pētnieks profesors Bojeslavs Brežgo 1887—1957«.
- 13 LVU A. — 7. apr. — 394. l.
- 14 ZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. l. — 3. lp.
- 15 Turpat — 2. lp.
- 16 LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2570. l.—10. lp.
- 17 Maskavas Arheoloģijas institūta 1920. gada 7. marta apliecība Nr. 47.
- 18 LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. l.—13. lp.
- 19 B. Brežgo personiskā anketa — ZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. l.—2. lp.

- 20 LCVVA. — 1630. f. — 1. apr. — 57. l.
- 21 Turpat.
- 22 Turpat. — 83. l. — 311. lp.
- 23 Turpat. — 313. lp.
- 24 Diplome de Docteur en Histoire (noraksts) // LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2570. 1.—11. lpp.
- 25 Brežgo B. Latgolas zemņiki krīvu dzimtbyušonas laikūs. — Viļaka, 1940.
- 26 Rīgā, Grēcinieku ielā 28 // ZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. 1—4. lp.
- 27 ZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2570. 1.—32. lp.
- 28 LVU A. — 7. apr. — 394. 1.—37. lp.
- 29 Turpat. — 39. lpp.
- 30 LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. 1. — 13. lp.
- 31 LVU A. — 7. apr. — 394. 1.—21. — 33. lp.
- 32 Turpat. — 35. lp.
- 33 Министерство высшего образования СССР. Приказ № 526/УК от 12 августа 1948 г.
Noraksts — LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. 1.—19. lp.
- 34 ZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2570. 1.—14. lp.
- 35 LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. 1.—17. lp.
- 36 Turpat. — 23. lp.
- 37 ZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. 1.—37. lp.
- 38 ZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2570. 1.—19. lp.
- 39 Turpat. — 70. lp.
- 40 Turpat. — 31. lp.
- 41 Turpat. — 36. lp.
- 42 Turpat. — 39. lp.
- 43 Turpat. — 2784. 1. — 25. lp.
- 44 Turpat. — 2570. 1.—41. lp.
- 45 Turpat. — 44. lp.
- 46 Profesora B. Brežgo tēvs mira 1918. gadā Kohanovičos (Baltkrievijā), māte — 1947. gadā Juneļos (ple Ilukstes), brālis — 1944. gadā Svētē ple Jelgavas. Audzudēls Arkādijs 1945. gadā bija izsūtīts uz Komi APSR, kur Uhtā strādāja par radiotehniķi. Sieva Anastasija Brežgo mirusi un apbedīta Rīgā (B. Brežgo autobiogrāfija // LZAA. — 1. f. — 15. apr. — 2784. 1.—4. lp.; 2570. 1. — 6. lp.).
- 47 Brežgo B. Latgales pētīšanas vēsturiskā gaita. — Rēzekne, 1930.
- 48 Brežgo B. Arhīvu materiāli par Latgali.
- 49 Brežgo B. Latgale dažu XVI — XIX gs. dokumentu gaismā. — Rēzekne, 1938.
- 50 Brežgo B. Piscovaja kniga Latgalē.
- 51 Brežgo B. 1567. gada Livonijas apraksts.
- 52 Brežgo B. Latgale XVII gs.
- 53 Brežgo B. Sztuki piekne w Kolegium oraz w Akademii 00. Jezuitow w Polocku w XVIII. i XIX w.
- 54 Brežgo B. Latgales pagasta tiesas 1861—1863. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis. 1928. g. 1/2 nr.
- 55 Brežgo B. Karaveiri orōji Latgolā. 1828—1856.
- 56 Brežgo B. Latgales zemnieku attiecības pret 1861. g. agrārreformu.
- 57 Brežgo B. Własność ziemskow Latgalii w drugiej połowie XVI stolecia.
- 58 Brežgo B. Latgolas zemņiki krīvu dzimtbyušonas laikūs. — Viļaka, 1940.
- 59 Брежго Б. Р. Борьба латгальских крестьян в феодально-крепостно время. // Известия АН ЛатвССР. — 1952. № 4. С. 89—100; Брежго Б. Р. Волнения лудзенских государственных крестьян в 1832—1941 гг. // Известия АН ЛатССР. — 1953. № 2. — С. 135—156; Брежго Б. Р. Волнения латгальских крестьян, вызванные реформой 19 февраля 1961 года // Известия АН ЛатвССР. — 1955. — № 8. — С. 31—53.

- 60 Брежго Б. Р. Бурлачество латгальских крестьян в XIX и начале XX столетия // Известия АН ЛатвССР. — 1956. — № 4. — С. 4 — 18; Брежго Б. Р. Шляхетские наезды и латгальские крестьяне 1646 — 1735 гг. // Известия АН ЛатвССР. — 1956. № 10. — С. 5. — 16.
- 61 Brežgo B. Latgales zemnieki pēc dzimtbūšanas atcelšanas. 1861—1914. — Rīga, 1954; Брежго Б. Р. Очерки по истории крестьянских движен 1577 — 1907. — Рига, 1956.
- 62 Graudiņš K., Drizulis A. Grāmata par Latgales sociāli ekonomiskās attīstības vēsturi // Padomju Latvijas Komunisti. — 1955. — Nr. 5. — 70. — 72. lpp.; Zeids T. Divas monogrāfijas par zemnieku nemieriem Latvijā feodālisma laikā // LPSR ZA Vēstis. — 1958. — Nr. 7. — 141.—152. lpp.; История СССР. — 1958. — № 2. С. 148.
- 63 Bukšs M. Latgaļu literatūras vēsture. — Stokholma, 1956.—717. lpp.
- 64 Brežgo B. Daugavpils pilsētas teritorija XVI—XVIII gs. Daugavpilī, 1938.
- 65 Brežgo B. Ludza. — Rēzekne, 1931.
- 66 Balvi, Daugavpils, Kārsava, Krāslava, Krustpils, Livāni, Ludza, Preiļi, Rēzekne, Zīlupe, Varakļāni, Viļāni // Apinis K. Latvijas pilsētu vēsture. — Rīga, 1931. — 184.—277. lpp.
- 67 Mettig C. Baltische Städte. — Rīga, 1955.
- 68 Brežgo B. Tautskolas Latgolā. — Daugavpils, 1926; Brežgo B. Latgolas pagotne. I — Daugavpils, 1943. — 5.—130. lpp.
- 69 Brežgo B. Vacoko skūla Latgolā. Latgolas pagotne. I. Daugavpils, 1943.
- 70 Brežgo B. Aizlīgums īspīst latgaļu gromotas latīņu burtim un aizlīguma laikā Latgolā. 1865. — 1904.
- 71 Brežgo B. Latgolas inventāri un ģenerālmēreīšonas zem' u aproksti 1695. — 1784. — Daugavpils, 1943.
- 72 Brežgo B. Latgales vēstures materiāli, I. — Daugavpils, 1944.
- 73 Brežgo B. Latgolas pagotne, I. — Daugavpils, 1943. — 131.—204. lpp.
- 74 LCVVA. — 6984. f.
- 75 Latvijas PSR vēsture, I. — Rīga, 1953. — 260. — 263., 265. — 268., 398. — 401. lpp.
- 76 Bukšs M. Latgaļu literatūras vēsture. — Stokholma, 1956.—717. lpp.
- 77 Pilpuks J. Varakļānu pilsēta un novads no XVIII gadsimta beigām līdz 1981. gadam (vad. doc. O. Niedre); Jablonska S. Zemnieku kustība Latgalē 1905. gadā (vad. doc. I. Greitjānis); Martinsone V. Daugavpils atbrivošana no vācu fašistiskajiem okupantiem 1944. g. 27. jūlijā (vad. doc. O. Niedre); Barviks A. Vietējā periodika par Latgales attīstības perspektīvām 1919. gadā (vad. prof. I. Apine).
- 78 Taču tieši šo zinātnisko pieeju kritizē emigrācijā: »Prof. B. Brežgo raksti arvien ir stingri zinātniski, vienkārši, drusku pasausi un pasmagi. Tie satāv tikai no faktu virknējuma, pēc iespējas atturotles no skaidrojuma, iztulkojuma un sava apgaismojuma« (Bukšs M. Latgaļu literatūras vēsture. — Stokholma, 1956.—716. lpp.).

PROFESORA B. BREŽGO IEGULDĪJUMS LATGALES ARHEOLOĢISKO PIEMINEKĻU PĒTNIECĪBĀ

Kāpēc B. Brežgo izvēlējies tieši vēsturi par savu galveno dzīves nodarbošanos? Kāpēc viņš nekļuva par inženieri, ārstu vai mācītāju, kurš tai laikā augstu kotējās?

Atbildēt uz šo jautājumu var palīdzēt mazas ekskursijas pa Dricēniem šodien.¹ Kad mēs redzam tuvplānā Dricēnus ar viņu interesanto vēsturi, ar bagātām senatnes pētniecības tradīcijām, mums ir vieglāk saprast, kāpēc B. Brežgo — nākamais vēstures profesors — kļuva tieši par vēsturnieku.

Dricēnu apkārtnē ir bagāta ar senatnes pieminekļiem. Latvijas PSR vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļā un citās iestādēs par bijušo Dricēnu pagastu ir desmitiem ziņojumu, kuri liecina, ka šeit ir vismaz kādi 20 arheoloģijas pieminekļi. Kā izcilākais starp tiem minams Dricēnu (Kakarviešu) pilskalns.² Interesanti atzīmēt, ka B. Brežgo pie šī pilskalna pakavējās vairākkārt. Kā dzirdējam no iepriekšējiem runātājiem, B. Brežgo 20.—30. gados daudz raksta krievu valodā. Tas ir saprotams, jo viņa izraksti par senatnes pieminekļiem nāk no izdevumiem krievu valodā. Tās ir vietējas publikācijas³ un dažādi Pēterburgas un Maskavas cariskās Krievijas arheoloģisko iestāžu izdevumi.⁴

Turpretī, rakstot par Dricēniem, viņš ir pārgājis uz latviešu valodu.⁵ Izskatot materiālus par Dricēniem, atklājās, ka citur izraksti nav tulkoti no krievu valodas, bet raksti par Dricēniem ir lātviski. No tā var secināt, ka, iespējams, jau no bērnības uz B. Brežgo lielu iespaidu atstāja vecāku stāstījumi par Dricēnu pagātņi. Varbūt sava nozīme bija arī no vietējiem iedzīvotājiem dzirdētajam un it īpaši Gustava Manteifeļa darbībai, jo 19. gs. otrajā pusē šis pētnieks intensīvi strādāja pie Latgales senatnes izpētes dažādiem jautājumiem.⁶

No B. Brežgo biogrāfijas te izvēlēti piemēri, kuri saistās ar viņa arheologa darbību. 1910. gadā B. Brežgo nonāca Maskavas Arheoloģijas institūtā, kas tajā laikā bija viena no vadošajām iestādēm, kur

gatavoja arheologus — senatnes pētnieku kadrus. Stājoties šajā mācību iestādē, B. Brežgo te sastapa savu tautieti — profesoru Franci Balodi, ko mēs uzskatām par latviešu nacionālās arheoloģijas nodibinātāju. F. Balodis šajā periodā bija mācību spēks institūtā. Viņš institūtu bija absolvējis dažus gadus agrāk, un jau 1910. gadā Arheoloģijas institūta darbu sērijā iznāk F. Baloža kandidāta disertācija⁷ par seno latgaļu materiālo kultūru, ko vēl tagad vēsturnieki uzskata par nozīmīgu darbu. Tagad, protams, tajā var atrast daudzus trūkumus un kļūdas, bet jāņem vērā, ka tajā laikā tādi izdevumi, ko būtu rakstījis latviešu izcelsmes arheologs, nebija sastopami, un tas bija pirmais darbs. B. Brežgo kā senvēsturnieka uzskatus lielā mērā ir noteicis tieši šis darbs. Arī diplomu par Arheoloģijas institūta beigšanu ar teicamām atzīmēm ir parakstījis šīs iestādes zinātniskais sekretārs F. Balodis. Tātad Maskavas Arheoloģijas institūtā krustojās divu zinātnieku ceļi, kuriem bija interese par seno latgaļu arheoloģijas pieminekļiem.

Institūtā B. Brežgo par sava zinātniskā pētījuma tēmu izvēlas ļoti interesantu, pat mūsdienās aktuālu jautājumu — par toreizējās Vitebskas guberņas arheoloģisko pieminekļu izplatību. Ja paskatāmies uz tālaika arheoloģijas vispārējo attīstību, tad izrādās, ka šajā laikā Vitebskas guberņas arhiva zinātniskā komisija ir vairākkārt griezusies pie interesantiem ar lūgumu vākt datus par arheoloģijas pieminekļiem.⁸ 1912. gadā, proti, B. Brežgo studiju laikā, tika sastādīta anketa par ziņu vākšanu par arheoloģiskajiem pieminekļiem.⁹ Acīmredzot, atsaucoties uz aicinājumu, B. Brežgo vienu no savām disertācijām velta šim aktuālajam jautājumam.¹⁰ Man nav izdevies iepazīties ar šo B. Brežgo sastādīto arheoloģisko karti, kura glabājas PSRS ZA Arheoloģijas institūta Ļeņingradas nodaļas arhīvā, taču, kā liecina vecākās paaudzes arheologi, piemēram, Elvira Šnore, šai kartei savā laikā ir bijusi pozitīva nozīme.

Kad B. Brežgo 1925. gadā atgriezās Latvijā, viņš kļuva par Pieminekļu valdes līdzdalībnieku, galvenokārt ārstata darbinieku. Pieminekļu valdes arhīvā ir daudz ar B. Brežgo roku rakstītu izvilkumu no cariskās Krievijas laika izdevumiem, tai skaitā Polijas izdevumiem, kas skar Latgales teritorijā esošos arheoloģiskos pieminekļus. Šie pieraksti savu nozīmi nav zaudējuši arī šodien. Savā laikā viņš tos ir izmantojis arī Vitebskas guberņas arheoloģiskās kartes sastādīšanā. Būdamš Pieminekļu valdes darbinieks un vēlāk Latgales pieminekļu inspektors, B. Brežgo veica lielu darbu arheoloģijas pieminekļu propagandā.¹¹ Arī vairākos latgaliešu kalendāros bija B. Brežgo raksti par pieminekļu aizsardzību.¹² Par līdzīgiem jautājumiem īpaši par latgaļu un krievu kontaktiem 8.—13. gs., viņš rakstīja arī krievu un baltkrievu valodā.¹³ B. Brežgo popularizēja citu zemju pieredzi arheoloģijas pieminekļu aizsardzībā. Novērtējot situāciju, ka pieminekļu aizsardzībā Latgalē ir daudz trūkumu, viņš gribēja ie-

viest tos pozitīvos pasākumus, kas bija citās valstīs, materiālus ņemams no PSRS, ASV un Polijas periodiskajiem izdevumiem.¹⁴ Latgales senvēstures pieminekļu propagandā B. Brežgo neaprobežojās ar toreizējās buržuāziskās republikas teritoriju. Rakstot, piemēram, par bijušās Vitebskas guberņas teritorijā esošajiem viduslaiku nocietinājumiem, viņš aplūko kā Latgales pilsētu izcelsmes jautājumus, tā arī ipašā rakstā Polockas un Vitebskas pils.¹⁵

Arheoļiem un Latgales senatnes pētniekiem nozīmīgas ir B. Brežgo publikācijas par vēlo viduslaiku ģeogrāfisko vidi, nocietinājumiem¹⁶ un tālaika kartogrāfisko materiālu.¹⁷ Tagad, kad izdarām arheoloģiskos izrakumus, mums bieži vien trūkst iepriekšējo topoģrāfisko izziņu. Reāli ar šiem jautājumiem saduramies, strādādami viduslaiku nocietinājumos. Piemēram, Rēzeknes pils pašlaik atrodas upes labajā pusē, bet izrādās, ka pirms 200 gadiem upe ir mainījusi gultni, tādējādi līdz šim visu vēsturnieku nepareizi traktētais pils aizsarggrāvis īstenībā ir vecā upes gultne.¹⁸ Šāda rakstura materiālus, kam par Latgales 17.—18. gs. vēsturi ir izcila avota nozīme, bagātīgi satur B. Brežgo Latgales vēstures avotu publikācijas.¹⁹

B. Brežgo darbi par Latgales vēsturi ir ar paliekošu nozīmi. To saprotam gan mēs, gan ārzemju zinātnieki. Piemēram, pēckara gados iznāca Manfreda Helmaņa (VFR) darbs²⁰ par seno Latgali, kurā B. Brežgo vēstures avotu publikācijām ir nozīmīga loma. Nesen Valdis Zeps Viskonsinas Universitātē (ASV) sarakstījis darbu par Latgales vietvārdiem.²¹ Tajā no publicētajiem 20000 vietvārdiem ap 500 doti pēc B. Brežgo 18. gs. Latgales avotu publikācijām. Pēc vietvārdiem mēs varam labāk izprast vēsturi, jo aiz katra no tiem slēpjas tautas un atsevišķu cilvēku likteņi. Seit tikai nedaudzīe parādītie piemēri par B. Brežgo publikāciju plašu izmantošanu ārzemju literatūrā liecina, ka viņa darbiem ir internacionāla nozīme.

PIEZĪMES

- ¹ Grupa konferences dalībnieku apmeklēja Kakarviešu pilskalnu un pazīstamā Latgales senatnes pētnieka Gustava Manteifeļa (1832.—1916.) kapu Dricēnos.
- ² Brastiņš E. Latvijas pilskalni, Latgale. — Rīga, 1928. — 166. lpp. Padomju laikā šī senvieta ir Kakarviešu pilskalns un senkapī, reģistrēta kā arheoloģijas piemineklis ar Nr. 1119 (Latvijas PSR vēstures un kultūras pieminekļu saraksts. — Rīga, 1984.—74. lpp.).
- ³ Рыков П. Древности Латгалии, вып. 1. Археологические раскопки в Режицком и Люцинском уездах Витебской губернии. — Режица, 1917.
- ⁴ Записки Московского археологического института; Записки отделения русской и славянской археологии императорского русского археологического общества. — СПб.; Материалы по археологии России. — СПб.; Известия Императорской археологической комиссии. — СПб. и др.
- ⁵ LVM. — Arheoloģijas nodaļas arhīvs. — Dricēnu pag. mapes.
- ⁶ Manteuffel G. Inflanty Polskie. — Poznan, 1979, IX. — 168 S. — 21. Taf.; t. p. O. Latyszach. Kwartalnik historyczny IX Jhg. — Lemberg, 1985. —

- S. 434—445; t. p. Bericht über die 1897 in Bonifacow, Kreis Ludsen, Gouv. Witebsk, gefundenen Altertümer aus einer baltischen Grabstätte vom VIII—XIV Jh. — Sb. Rig. 1987. — S. 144—147.
- 7 Баллод Ф. В. Некоторые материалы по истории латышского племени с IX по XIII столетие. — М., 1910. — 125 с. — Таб. XXVII.
- 8 Алексеев Л. В. Археологические памятники эпохи железа в среднем течении Западной Двины // Труды Прибалтийской объединенной комплексной экспедиции. — Т. I. — М., 1959. — С. 274.
- 9 Анкета по сборанию известий об археологических памятниках. Памятники старины // Витебские губернские ведомости. — 1912. — № 137.
- 10 Брежго В. Материалы для археологической карты Витебской губернии. Диссертация, представленная в 1917 году в Московском археологическом институте на соискание звания ученого археолога. Удостоен звания с присуждением Золотой медали.
- 11 Brežgo V. Recenzija par J. Soikāna darbu »Kū myus stōsta senču kopī // Latgolas škola. — 6.—1926. — 59.—62. lpp.; Latgolas pēteišonas vēsturisko gaita // Latgolas škola. — 3. — 1930 (raksts izdots arī atsevišķā brošūrā); t. p. Senatnes pieminekļu aizsardzība Latgalē laikmetos no XVIII līdz XX gs. // Izglītības Ministrijas Mēnešraksts. — 5.—6.—1931. — 511.—522. lpp. (raksts izdots arī atsevišķā brošūrā); t. p. Skolotāju lūma Latgolas senotnes pēteišonā un sorgošanā // Latgolas škola. — 7—9. — 1932.
- 12 Brežgo V. Latgališi, sorgojat tautas senotni // Latgolas lauksaimnīka kalendārs 1927. godam. — Daugavpils, 1926; t. p. Kopēc vajag sorgot sovas tautas senotni // Latgolas lauksaimnīka kalendārs 1932. godam. — Daugavpils, 1931.
- 13 Брежго В. Русское влияние в Латгалии в VIII—XIII веках. — Двинский голос. — 1926. — № 56; Адписины подачан і латышоу у VIII—XIII вв. // Школьная праца. — № 1. — Дзвінск, 1926.
- 14 Brežgo V. Arheoloģiskās zinātniskās iestādes un periodiskie izdevumi Amerikā // Latvju grāmata. — Nr. 4. — 1925; t. p. Ochrona zabytkow prehistorycznych w Witebszczyźnie i w Inflantach // Wiadomosci Archeologiczne. — X. — Warszawa, 1929; t. p. Instytut Archeologiczny na Białorusi. — Ateneum Wilenskie VI. — 3—4. Wilno, 1929.
- 15 Brežgo V. Latgales pilsētu vēsture // Apinis K. Latvijas pilsētu vēsture. — Rīga, 1931. — 183. — 248. lpp.; t. p. Замкі Віцебшчыны. — Вільня, 1933.
- 16 Brežgo V. Upes un ezeri Latgalē pēc XVIII gs. dokumentiem // Daba. — 1927. — Nr. 5. — 195.—203. lpp.; t. p. Skanstes XVII un XVIII gadu simtenos pie Alviekstes upes ietekas Daugavā // Militārais apskats. — 1936.—Nr. 4.
- 17 Brežgo V. Latgales 18. gs. otrās puses un 19. gs. sākuma kartes // LPSR ZA Vēstis. — 1951. — Nr. 2.
- 18 Mugurēvičs E. Rēzeknes pils un tās novads 9.—17. gs. // LPSR ZA Vēstis. — 1985. — Nr. 3.—48. lpp.
- 19 Brežgo V. Latgolas pogošne I. — Daugavpils, 1943.—224. lpp.; t. p. Latgolas inventāri un ģenerālmēreišonas zem'ū apoksti 1695—1784. — Daugavpils, 1943. — 412. lpp.; t. p. Latgales vēstures materiāli I. — Daugavpils, 1944.—168. lpp.
- 20 Hellmann M. Das Lettenland im Mittelalter. Beiträge zur Geschichte Osteuropas. — Bd. — 1. — Münster—Köln, 1954.—S. 264.
- 21 Zeps, V. Placenames of Latgola. A dictionary of East Latvian toponyms. Madison, Wisconsin, 1984. — 632. p.

B. BREŽGO VĒSTURES MĀCĪBAS

Nezinu, vai B. Brežgo varēja iedomāties, ka viņa jubileju atzīmēs tik svinīgi un plaši.

B. Brežgo bija ļoti vienkāršs un pieticīgs zinātnieks. Par tādiem kā viņš saka — zinātnes »askēts«, »kalps« vai »bruņinieks«. Viņam nebija nekādu sevišķu titulu (kaut gan Maskavas zinātniskās iestādes viņu atzina par profesoru), būtībā, kā tagad pieņemts sacīt, viņam nebija piešķirts zinātnisks grāds. Pats viņš pēc šāda grāda vai pakāpes nemaz netiecās. Nekad viņš nežēlojās, ka viņu neievēro, ka viņš kaut ko nebūtu saņēmis utt. Dzīvoja viņš trūcīgi, šķiet, ka nereti pat badojās, bet institūtā vienmēr ieradās žilbinoši baltā krekļā, kaklasaitē un vispār apģērbies raksturīgi profesora ārienei.

Vienkārša bija arī B. Brežgo garīgā pasaule. Vienkāršs savos darbos un rakstišanas manierē. Esmu lasījis vairākus simtus B. Brežgo rakstītu lappušu, gan publicētu, gan uzmetumos, bet ne reizes neesmu pamanījis tādus izteicienus kā »es domāju«, »manuprāt« utt.

B. Brežgo darbos avota faktūra runā pati par sevi, autoram to nepiespiežot, bet kas gan nezina, cik daudz prasmes un darba prasa gan meklējumi, gan izejmateriāla organizācija, tā grupēšana, atlase un novērtēšana. Bet B. Brežgo vēsturnieka stils ir objektivizēts līdz pēdējai pakāpei. Te gribas īpaši izcelt pētnieka vienkāršību, pietāti pret materiālu un vienlaikus cieņu pret lasītāju. B. Brežgo it kā baidās viņu apmānīt, domā par to, lai lasītāja rokās reāla fakta vietā nenonāktu autora pieņēmumi.

Vienkāršība un aiz tās stāvošā atbildība, precizitāte — tā tad arī ir pirmā mācība, kas izriet no B. Brežgo dzīves un radošās darbības. Tā ir mācība un daļēji arī pārmetums pirmkārt mums, mūsdienu zinātniekiem, kuros nebūt nav jūtama nosliece stingri atdalīt reālo no vēlamā, novilkt krasu robežu starp zinātni un izdomājumiem.

Savā mūžā B. Brežgo piedzīvoja trīs revolūcijas un divus pasaules karus. Var tikai iedomāties, ko viņš piedzīvojis, kō pārcietis. Viens

no labākajiem romāniem par revolūciju publicēts ar nosaukumu »Sāpju ceļi«. So vārdu salikumu tieši var attiecināt arī uz B. Brežgo: neskaitāmas pārceļšanās, dzīve, kas bieži svarstījās starp Maskavu, Vitebsku, Daugavpili un Rīgu, darba vietas un iztikas meklējumi, ugunsgrēks, kas izceļas no dzīvokli trāpijušas bumbas, 1944. gada pārdota bibliotēka un rokraksti... Bet cauri visam tam un pāri visam tam tieksme pēc mierīga zinātniska darba, jo citu interešu B. Brežgo nepazīna un arī negribēja zināt. Šī viņa vienīgā un visu aptverošā kaislība, nesavtīgā mīlestība un padotība zinātnei raksturo B. Brežgo kā izcilu zinātnieku. Un, lūk, tā ir B. Brežgo otrā vēstures mācība, kurā viņš parāda sevi kā augstas morāles zinātnieku, kurš pilnīgi pakļauj sevi zinātnei.

Bet neidealizēsim B. Brežgo, jo katrs pieaudzis cilvēks zina, ka ideālu cilvēku nav. Mēs varam pārņemt B. Brežgo apolītiskumu, bet tas, pirmkārt, bija raksturīgs lielākajai daļai viņa paaudzes zinātnieku, kas bija auguši un audzināti tajā laikā, bet, otrkārt, zināma vienaldzība attiecībā pret ikdienas politiskajām problēmām nebūt neizslēdza zinātnieka simpātijas vai antipātijas pret zinātnes likumiem, taisnīgumu un citām vispārcilvēciskajām vērtībām.

Dokumentos fiksētā B. Brežgo biogrāfija dod ļoti skopas ziņas: dzimis amatnieka ģimenē, katoļticīgs, 1914. gadā smagi ievainots frontē, kā arī pavisam nedaudz ziņu par jau pieminētajiem »sāpju ceļiem«, bet galvenokārt — ieņemamo amatu maiņa, dzīve, jādama, dažubrīd ņēma pat dramatiskus pavērsienus. »Mazais cilvēks« dzīves dzirnās, vēstures krustcelēs — tādā tipiskā situācijā 20. gadu sākumā bija darba inteliģence.

Arī tā ir viena no B. Brežgo mācībām — cik maz mēs zinām par cilvēkiem. Mūsu laika sociālā un politiskā vēsture atspoguļota simtos pētījumos, bet, lūk, cilvēka liktenis — revolucionārā laikmeta ikdiena (tai skaitā strādnieku, zemnieku, zinātnieku sadzīve) līdz šim attēlota tikai daijliteratūrā, bet ne zinātnieku darbos. Zīmīgi, ka personība bieži vien izpaliek pat tādā žanrā kā memuāri (it sevišķi vadošo darbinieku memuāros). Taču ir svarīgi rēķināties ar cilvēku, ar viņa personīgo attieksmi pret notiekošo, redzēt ne tikai mežu (sabiedrību kopumā), bet arī kokus (atsevišķus cilvēkus). Sai virzienā vēstures zinātne sper pirmos soļus un arī tad tikai attiecībā uz senāko periodu, uz pirmssociālisma formācijām.

Rūpēs par mūsu vēsturisko atmiņu ir jāaptver gan lieli, gan mazi vēstures fakti. B. Brežgo to iesāka, bet zinātnieka patiesā biogrāfija nav sadzīves sīkumi, bet gan viņa grāmatas un rokraksti.

Publicēto B. Brežgo darbu sarakstā ir vairāk nekā ducis grāmatu, desmitiem rakstu un brošūru. Nebūtu pareizi apgalvot, ka B. Brežgo pētīja tikai Latgales feodālisma vēsturi (13. gs. — 1860. g.). Pēc izglītības būtībā filologs, viņš interesējās arī par tā sauktajām vēstures palīgdisciplinām, ļoti plaši par avotu mācību, metroloģiju un

arhīvu mācību, toponīmiķu, arī par mākslu un literatūru. Viņa interesi saistīja ne tikai latviešu apdzīvotā teritorija, bet arī Krievija un Baltkrievija, Lietuva un Polija. Neskatoties uz to, viņa pētījumu objekts bija dzimtā Latgale, tās tuvā un tālā pagātne. Latgalei viņš veltīja visu savu mīlestību un, ja rakstīja par ko citu, tad tikai tik daudz, cik tas bija nepieciešams Latgales pagātnes atklāšanai. Latgales likteņi, kā jau mēs to zinām, tika lemti Rīgā, pēc tam Varšavā un Viļņā, vēl vēlāk — Maskavā un Pēterburgā. Tieši tāpēc vajadzēja savu interešu lokā iekļaut visas Latgalei piegulošās teritorijas, tā teikt, »piepilsētu«.

Latgales tematikai veltīti arī B. Brežgo darbi agrārajā vēsturē. Tas ir saprotams, jo vēl 19. gs. lauku iedzīvotāji, zemnieki sastādīja vairāk nekā 9/10 no visiem iedzīvotājiem. Šai tēmai veltīti darbi »Latgolas zemnieki krīvu dzymtbyušonas laikūs (1772—1861)« (Viļaka, 1940. — 243 lpp.), »Latgolas pogōtne« (Daugavpils, 1943. — 223 lpp.), »Latgales zemnieki pēc dzymtbūšanas atcelšanas 1861. — 1914.« (Rīga, 1954. — 126 lpp.), »Latgales zemnieku kustības vēstures hrestomātija 1577. — 1907.« (Rīga, 1956. — 171 lpp.). Ar šīm četrām grāmatām vien pietiktu, lai autoram piešķirtu zinātņu doktora grādu, tomēr nozīmīgākais B. Brežgo darbs (viņa mūža darbs) ir »Latgales zemnieki XVI — XVII gs.« — darbs, kas diemžēl nav publicēts. Rokraksts krievu valodā ap 20 autorloksnēm bija sagatavots 1953. gadā, kad nāve pārtrauca autora darbu, sagatavojot to iespiešanai. Savulaik esmu šo darbu recenzējis. Ar zināmu mulsumu (vai tikai neesmu ko sajaucis) es izlasīju V. Lāča Valsts bibliotēkā B. Brežgo fondā (Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā, šifrs RX 3 sēj. 3. 1. 1—2) manis uzrakstīto recenziju, ko biju sagatavojis datētu ar 1. 07. 1953. apspriešanai sektorā. Tā bija uz 7 lappusēm un pasvitroja, ka B. Brežgo pēdējo darbu raksturo »piesātinātība ar konkrētu un pārpārem spilgtu materiālu, tas neapšaubāmi ir pozitīvs ieguldījums vēstures zinātnē«. Pārsvārā zemnieku tematikai ir veltīti arī divi publicētie vēsturiskie dokumenti — »Latgolas inventari un ģenerālmēreišonas zem'ū aproksti 1695.—1784.« (Daugavpils, 1943. — 412 lpp.) un »Latgales vēstures materiāli I« (Daugavpils, 1944. — 168 lpp.). Arī šie izdevumi nav mazāknozīmīgi kā iepriekš minētie darbi. Paradoksāli, ka šie darbi iznāca provincē kara gados. Tas ir pārmetums mūsu laikam un mūsdienu zinātnieku sabiedrībai: mēs nepublicējam vēstures dokumentus — avotus Rīgā, nemaz jau nerunājot par Viļāniem vai Daugavpili.

B. Brežgo pētīja arī Latgales pilsētu vēsturi, kā rezultātā radās daudzi raksti — brošūras par Daugavpili, Rēzekni, Ludzu un daudzām citām pilsētām un apdzīvotām vietām senatnē. Pazīstamajā izdevumā—K. Apinis. »Latvijas pilsētu vēsture« (Rīga, 1931) tekstu par Latgales pilsētām (183. — 248. lpp.) uzrakstījis B. Brežgo. Tātad grāmatai faktiski ir divi autori.

Liela daļa, iespējams, ka pat lielākā daļa B. Brežģo darbu nav publicēti. Viņa manuskripti sastāda tā saucamo vēsturnieka B. Brežģo fondu, kas atrodas V. Lāča Valsts bibliotēkā Rīgā (šifrs RX 3). Fondā ir 22 saiņi vai kārbas ar 10 un vairāk lietām katrā. Pavisam te glabājas 190 vienības — lietas, kantora grāmatas, burtnīcas utt. Manuskriptu kopapjoms — vairāk nekā 30 000 lappušu. Par B. Brežģo arhīva saglabāšanu, ko bibliotēka ieguva 1964. gadā, mums jāpateicas J. Zemzarim. Viņš ir arī sīka apraksta un šīs kolekcijas kompetentā pārskata sastādītājs.

Otra daļa nozīmīgu zinātnisku B. Brežģo dokumentu glabājas LPSR CVVA — tas ir B. Brežģo personīgais fonds (Nr. 6984). Te 86 lietas — pārsvarā vēsturisku dokumentu kopijas, kuras daļēji izmantotas viņa publicētajos darbos. Pārsvarā tie ir tā sauktie masu avoti — inventāru un īpašumu ilustrācijas, Latgales muižnieku īpašumu tiesību revīzijas, dažāda veida reģistri un apraksti. Tas ir neaizvietoājams materiāls Latgales 16.—18. gs. sociālās un ekonomiskās vēstures pētīšanai. Neaizvietoājams vārda pilnā nozīmē, jo šo dokumentu oriģināli nav saglabājušies, tie ir gājuši bojā.

Grūti spriest, kurš no esošajiem fondiem nozīmīgāks. Arhīvā pārsvarā avoti, bibliotēkā — B. Brežģo pašrocīgie darbi dažādā avotu apstrādātības pakāpē. Šis materiāls ir ļoti dažāds kā pēc rakstura, tā pēc nozīmīguma. Piemēram, ir saglabājušās burtnīcas ar V. I. Ļeņina un J. V. Staļina darbu konspektiem. Pieļauju, ka bez īpašiem norādījumiem B. Brežģo šos darbus diez vai būtu konspektējis. Bet padarīts arī liecina par to nopietnību, ar kādu zinātnieks veica katru darbu. Konspekti, es teiktu, ir profesionāli meistarīgi, labu tiešu rūpīgāk izstrādāti nekā tie, ko veic mani studenti, kas arī studē V. I. Ļeņina darbu »Kapitālisma attīstība Krievijā«. Esmu pārliecināts, ka B. Brežģo orientējās marksimā labāk nekā daudzi »jaunie zinātnieki«, kuri nav pilnībā lasījuši ne augstāk minēto V. I. Ļeņina darbu, ne K. Marksa »Kapitālu«. Nav šaubu arī par to, ka B. Brežģo kā vēsturnieka domu dziļi ietekmējis marksisms, jo sevišķi tādos jautājumos kā tautas masu loma, ekonomisko faktoru loma sabiedrības attīstībā, vēsturisko procesu periodizācija utt.

Šīs kolekcijas pērle ir gandrīz pabeigtais B. Brežģo darbs »Latgales pilsētu vēsture« (9. sains, lieta I, 2—rokraksts 770 lpp., ne mazāk kā 15 autorloksnes). Līdz galam neizstrādāti ir tikai paragrāfi par pilsētnieku sabiedrības sociālo diferenciaciju un iekšējam pret-runām 16.—19. gs. (darbs daļēji aptver arī pēcreformu periodu līdz pat 19.—20. gs. mijai). Toties pamatnodaļas — Latgales pilsētu senatne kopš 13. gs., to iedzīvotāji, pilsētnieku nodarbošanās (rūpali, mājražošana un tirdzniecība, zināmā mērā arī zemkopība) ir konkrētā materiāla piesātinātas un pilnībā publicējamas.

Katra paaudze turpina vēstures izzināšanu, līdz ar to parādās izmaiņas vēstures interpretācijā. Sai apstākļi meklējams mūsu zināt-

nes subjektīvisms. Protams, ne jau vēsturnieka patvaļa (kaut gan ir arī vēsturnieki falsifikatori, apzināti un neapzināti), bet gan kolektīvais subjektīvisms. Katra sabiedrība raksta par sevi (izmaiņām sabiedriskajā apziņā, ar laiku pakāpeniski izvirzot jaunus uzskatus un jaunas intereses. Vēsture tāpēc neko nezaudē savā precizitātē, kaut gan precizitāte te, protams, ir pavisam cita nekā matemātikā. Kustība, nepārtrauktā vēsturisko shēmu atjaunināšana nenozīmē to pilnīgu revidēšanu. Ir »mūžīgas« tēmas, nenovecojošas — notikumi un to hronoloģija, ražošanas līmenis, sabiedrības struktūra un pārvaldes organizācija, vara un pakļautie utt. Visi šie jautājumi interesēja arī B. Brežģo.

Bet izvirzas arī jaunas problēmas, ko senāk vēstures zinātne nepētīja. Piemēram: cilvēks un apkārtējā vide (vēstures ekoloģiskais konteksts), vai arī iedzīvotāju blīvuma ietekme (savukārt mazapdzīvotības ietekme) uz sabiedrības attīstību (salīdzinot Pleskavas apgabalu un Franciju). Ražotāja ekspluatācijās pakāpe — kā un kāpēc tā mainās? Beidzot garīgās kultūras vēsture: reliģijas formas (katoļisms, luterānisms, pareizticība — kā tās ietekmē sabiedrību?), domāšanas īpatnības, precīzāk — zemnieka mentalitāte (domāšanas veids) — ko mēs par to zinām? Uz šāda veida jautājumiem B. Brežģo un arī daudzi viņa laikabiedri atbildi nedod.

Neskatoties uz to, B. Brežģo darbi pat vairāk nekā citu, varbūt tālantīgāku, vēsturnieku darbi nezaudē savu aktualitāti. Tas ne tikai tāpēc, ka B. Brežģo ir Latgales vēstures »monopolists«, ka viņam laimējās savākt unikālu materiālu, kura oriģināli pēc tam gājuši bojā. B. Brežģo darbu aktualitātes noslēpums slēpjas to speciīkā, ja gribat, arī to vājumā, salīdzinot ar mūsdienu zinātni.

B. Brežģo atstātajos rokrakstos saglabājušies ne tikai pabeigti teksti, bet arī uzmetumi. Atšķirība starp tiem, protams, ir, bet tā ir mazāka nekā J. Zutim vai A. Svābem. B. Brežģo, protams, pazina »jaunrades mokas«, bet pārdzivoja tās tikai sev raksturīgi. Uzmetumi ar dažāda veida labojumiem B. Brežģo rakstu darbos vērojami samērā reti. Viņš vairāk raizējās par pamatfakta patiesību tā kā viņš to saprata, nekā par tās skaidrošanu. Spriežot pēc 1580. gada dokumentiem, mēs daudz ko uzzinām par Plātena, Borha, Korfa īpašumiem, bet pēc tam gūstam ziņas, kas un kā mainījās 1630., 1710. gados utt. Ļoti uzmanīgs B. Brežģo bija interpretējot. Par to liecina piemērs. Darbā »Latgales zemnieki 16.—18. gs.« 250. lpp. lasām: »Aramzeme pilsētā deva 1296 pūrus dažādas labības. Patēriņam vajadzēja 324 pūrus, pārējie 972 pūri bija paredzēti pārdošanai.« Pēdējā frāze nosvītrotā, bet zem svītras piebilde »Tādā veidā no pusmuižu ražas palika 972 pūri.« Mēs taču patiesībā nezinām, vai šo pārpalikumu pārdeva.

Interpretācijas, dažādu pārmaiņu dažādus skaidrojumus B. Brežģo darbos gandrīz nesastopam, nemaz jau nerunājot par plašām kon-

cepcijām, ko manīgi, kā nu kurais to prot, izvērs šodienas diplomandi un aspiranti. Viņš »veikli neprātoja«, bet, ja runātu grāfa A. Suvalova (1783. g.) vārdiem, deva priekšroku »Uzcītībai un atjautības precizitātei«. Rūpes par izklāsta precizitāti, pietāte pret faktu nodrošina B. Brežgo darbam sevišķu stabilitāti; šodien un arī 21. gs. tie būs ne mazāk aktuali kā tas bija 1957. gadā.

Progresam zinātnē (kā arī citās nozarēs) ir arī otra puse. Ieguvums nav bez zaudējuma. Guvums ir acimredzams: paplašinājies avotu fonds, arī par Latgali (arheoloģijā B. Brežgo nepaspēja izpētīt Lietuvas metrikas fondu, kas glabājas PSRS Valsts seno aktu arhīvā). Uzlabojās arī šo materiālu apstrādāšanas metodes. Es te nedomāju ESM (jūtamas nozīmes tām joprojām nav), bet statistiku.

Spilgti un nozīmīgi B. Brežgo raksta par to, kas ir sociālā vēsture. Vājāk par ekonomikas vēsturi, kaut gan apstrādā daudz skaitļu, dažreiz pat veselām sērijām, kas ļauj spriest par dinamiskām izmaiņām saimniecībā daudzu gadu ilgumā — pat gadsimtos. Tomēr Latgales ekonomikas vēsture joprojām ir neapzināta. Runājot par jauna laiku zinātni, pietiek pieminēt Krievijas 17. gs. rakstvežu grāmatu apstrādāšanas metodiku un kā tā pilnveidojās no S. Veselovska līdz L. Milovam. Protams, ka B. Brežgo bija tālu no tāda līmeņa.

Bet mēs nedrīkstam neredzēt progressa sasniegumus. Mūsdienu zinātnē raksturīga specializācija, iedziļināšanās sīkā problematikā. »Jautājumā par spīļu arklā tipiem XV—XVI gs.«, »Jautājumā par smirdiem Krievu tiesā« — šādi jautājumi izcelti zinātniskajos rakstos. Tieši izcelti, jo specializācija ir nepieciešama, citādi ir grūti zinātnē pateikt kaut ko jaunu. Taisnība arī tā, ka vēsturnieki izkļūst pa specialitātēm, zinātne saskaldās pa nodaļām un apakšnodaļām. Pašreiz mēs zinām vairāk faktu nekā līdz šim, bet nepaspējam apjēgt to savstarpējo sakarību, vai arī izprotam šo sakarību vienpusīgi, bet ne vēsturiskā kontekstā — sistēmā.

B. Brežgo necieta no šādām problēmām. Viņš pētīja savu »objektu« — savu dzimto Latgali kompleksi un vispusīgi, jo citādi viņš nemaz nevarēja. Objekts salīdzinoši neliels, arī esošo avotu loks, kas raksturo feodālismu, tajā pilnībā aptverams vienam pētniekam. B. Brežgo centās savākt visu pieejamo, kas attiecās uz 13.—19. gs. Latgali. Viņš raudzījās uz to viengabalaini, rakstīja visu šīs mazās tautas vēsturi. B. Brežgo pētīja teritoriāli nelielu apgabalu, toties pētīja intensīvi. Zinātnieks, bet aiz viņa arī lasītājs, šajā pētījumā redz ne tikai mežu, bet arī kokus, tātad arī atsevišķus zemniekus. Šāds universālums, tāds apvienojums, viengabalainība, vēstures objekta attēlošanā mūsdienu vēsturniekiem praktiski nav novērojama.

Kopējais un atšķirīgais, likumsakarīgais un nejausais — tā ir ļoti interesanta tēma. Šai sakarībā gribu pasvītrot divas lietas. Pirmkārt, vietējās reģionālās vēstures neapšaubāmās priekšrocības pret vispārējo. Tā saucamās likumsakarības »lokālās« vēstures ietvaros parā-

dās maksimāli konkrēti, spilgti un uzskatāmi, bet, otrkārt, vēsturiskās viengabalainības atspoguļojums, kas vieglāk padodas vietējiem vēsturniekiem (B. Brežgo to labi parāda), ir un paliek katra vēsturnieka ideāls. Kādā mērā tas sasniedzams — tas ir īpašs jautājums, bet bez šī ideāla arī nav iespējams strādāt.

Es apskatišu franču vēsturnieku skolu, kas grupējās (ar 1928. g.) ap žurnālu »Annāles«. Šī skola (kas daudz pārņēmusi no marksisma — M. Bloks, F. Bordelis) tiecas sabiedrības vēsturi skatīt vispārināti, »globāli«. Piedodot sevišķu nozīmīgumu ekonomikas un politikas saskarēm, materiālās ražošanas un sociālās struktūras, cilvēka apziņas un psiholoģijas saskarēm, minētās skolas zinātnieki cenšas pārvarēt vēstures zinātnes pārlieko specializāciju un tās gremdēšanu pārāk sikās tēmās, kas maz izprotamas vienkāršam lasītājam.

B. Brežgo strādāja bez steigas, bet, ņemot vērā atstāto mantojuma apjomu, pietiekami raiti. Nekādai priekšniecībai neizdevās viņu pasteidzināt. Pats viņš neko negribēja dzirdēt par »ātru atdevi«, neatzina drudzainus pārlēcienus no vienas problēmas uz citu. Viņš nemeklēja aktuālas vai labāk apmaksātas tēmas, nepazina tādus jēdzienus kā pieprasījums, konjunktūra vai norādījumi »no augšas«, no »tēvoča Nikodīma« (A. Tvardovskis). Darbs, kas prasa daudz pūļu, pat fiziski smags darbs, kam neredzēja gala. Un, lūk, vēl viena B. Brežgo mācība jaunajiem: zinātnieka darbs — tā ir patikama katorga, bet, ja nevari turp doties, tad labāk nemaz to nesākt.

Un pēdējais — tiekšanās pēc īstenības, pēc vēsturiskās patiesības. Šis vārds patiesībā visos laikos bijis sava veida eksāmens, progresīvo vēsturnieku ideāls, bet tikai ar 30. gadiem to sāka atzīt par neļaimetīgu un savu laiku pārdzīvojušu, novecojušu. Aktualitāte, partijiskums, pareizīgums — vienalga kas, tikai ne patiesība. Es jau iepriekš minēju, cik ļoti B. Brežgo tiecās pēc vēsturiskās patiesības. Izklāsta stils, maniere liecina par to, ka vēsturnieks vairāk par visu baidījās nostāties pret patiesību. Atceros Sicīlijas Diodoru: ja vēsturnieks nezināja, nepamanīja faktu — tā ir tikai viņa kļūda. Bet, ja zināja un noklusēja par faktu vai apzināti izkropļoja to — tas ir noziegums, kuru tam nepiedod. Ļoti raksturīgi ir tas, ka neviena B. Brežgo rindkopa nesākās ar tēzi, kuru viņš gatavojās pierādīt. Izvirzīt tēzes vispirms, kaut vai jautājuma formā, B. Brežgo uztverē nozīmēja neobjektīvismu, kas nav savienojams ar patiesības brīvu meklēšanu. Patiesībai jāizriet no vēstures avota. Diez vai šodien kāds parakstīsies zem tā (es arī nē). Lieta tāda, ka paralēli avotam (dokumentam) ir un pastāv arī vēsturnieka pieredze, bruņota ar zināšanām (parasti solidām), kas iegūtas jau līdz šī avota iepazīšanai. »Līdz avota zināšanai« — tas ir vēsturisks jēdziens, tā ir mūsu vispārējā izglītība, kas patiesības izziņāšanā spēlē ne mazāku lomu kā pats avots. Turklāt B. Brežgo pozīcija ir ievēribas cienīga, pelnījusi sapratni un ievēribu.

Mēs zinām, cik grūti ir aizklūt līdz patiesībai vēsturē. Patiesība noslēgtā formā mūsu zinātnē ir absurds. Ir iespējama tikai daļēja patiesība. Mēs varam izpētīt un novērtēt pētāmā objekta tikai atsevišķas puses, kaut vai tai pašai Latgalei. Bet tas nebūt nav tāpēc, ka mūsu sapratne būtu ierobežota (kaut gan arī ar to ir jārēķinās), bet gan tāpēc, ka vēsturiskais fakts — tas ir ne tikai dokumenta liecība par kaut ko (par faktu), bet arī mūsu novērtējums, šī fakta interpretācija. Iepriekš par to ir jau runāts. Tomēr gribu atgādināt, ka vēstures patiesība tomēr ir — kaut gan kā nesasniedzams ideāls. Pie tam viena patiesība, vienīgā visiem — krieviem un latviešiem, buržuāziskajiem un padomju vēsturniekiem, mums un »tiem pārējiem« — viena kopēja patiesība visai cilvēcei. Daļu, varbūt lielāko daļu šīs patiesības izstrādā marksistiskā historiogrāfija. Bet godīgo un domājošo buržuāzisko vēsturnieku darbi arī dod vispārcilvēciskās patiesības gradus. Nevajag un arī nedrīkst rakstīt vēsturi no »lielkrieva« vai latviesa, amerikāņa vai padomju cilvēka pozīcijām. Tieši tā mēs dažkārt runājam, lai vienkāršotu un neiedziļinātos lietas būtībā, mūsu zinātnes neapšaubamajā nozīmīgumā. Vēsture vieno cilvēkus cilvēcē. Vēstures zinātne ir viena un vēsturnieka uzdevums ir kalpot tai uzticīgi un vīrišķīgi, jebkurā laikā, jebkādā situācijā. Lieliskais Latgales dēls B. Brežņevs bija noteikts un drosmīgs vēsturiskās patiesības meklētājs, un tā ir viņa galvenā dzīves un zinātniskās darbības mācība.

ATMIŅAS PAR B. BREŽGO

Ar vēsturnieku B. Brežgo es iepazinos 1944. gadā, kad mūs, Filoloģijas fakultātes Slāvistikas nodaļas nelielu studentu grupu, iepazīstināja ar jaunu docētāju, kurš bija aicināts lasīt dažus slāvistikas kursus — slāvu un krievu paleogrāfiju, vadīt spekkursus un specseminārus poļu un baltkrievu literatūrā. Jaunais docētājs izraisīja studentos lielu interesi, jo kļuva zināms, ka savu profesora titulu viņš iegūvis Beļģijā, ka viņam ir daudz publikāciju par šiem jautājumiem, ar kuriem viņš bija domājis mūs iepazīstināt.

Toreiz fakultāte nebija tāda kā tagad, kad docētāji ik gadus lasa vienus un tos pašus priekšmetus. Tolaik Slāvistikas nodaļas vadītājs, bijušais Leningradas Universitātes profesors V. Černobajevs pēc profesora Endzelīna ieteikuma pats turējās pie vecās Latvijas Universitātes kārtības un orientēja uz to arī citus katedras mācību spēkus, kuru pirmajos pēckara gados bija nedaudz. Katrs docētājs ik gadu lasīja citu priekšmetu. Un tā 4—5 gadu laikā studenti varēja labi iepazīties ar izvēlēto priekšmetu no dažādiem aspektiem.

Profesors B. Brežgo atkārtoja vienīgi savu pamatkursu — slāvu un krievu paleogrāfiju, kas ievadīja nākamos slāvistus prasmē lasīt seno slāvu un krievu tekstus. Mūs mazliet pārsteidza profesora B. Brežgo spekkursi un specsemināri — tie bija ļoti neparasti gan uz vecās Latvijas Universitātes mācību fona, gan salīdzinājumā ar priekšmetiem, ko docēja citās padomju universitātes. Jau paši spekkursu un specsemināru nosaukumi bija, varētu teikt, zināmā mērā eksotiski toreiz, 1944.—1945. gadā lasāmo mācību kursu pelēcībā, piemēram, baltkrievu 16., 17. gs. polemiskā literatūra (jezuītu un reformatoru polemika), specsemināri par Jana Kohanovska klasisko traģēdiju «Grīķu sūtņu sagaidīšana», «Zofjufka» u. c. Par visiem šiem literatūras darbiem mēs nekā nebijām līdz šim dzirdējuši, tāpēc klausījāmies šo jauno, neparasto materiālu ar lielu uzmanību. Ipaši manī senatne vienmēr interesēja, tāpēc visi profesora B. Brež-

go priekšlasījumi, it īpaši paleogrāfijā, deva ne vien zināšanas, bet sagādāja arī estētisku baudu. Ne jau lekciju saturs vien studentus vaidzināja. Liela nozīme bija arī profesora B. Brežgo lektora kultūrai, ar ko jaunie padomju profesori, it īpaši tie, kas lasīja dažādus marksistiskus priekšmetus, mūs daudz nelutināja. Savus kursus profesors B. Brežgo vadīja ar lielu aizrautību, apgaroti un sauso, gadsimtu putekļos iegrimušo vielu mācēja celt priekšā tā, it kā viss notiktu šodien, mūsu acu priekšā, un mēs būtu senso notikumu līdzdalībnieki. Mēs kopā ar seno grāmatu pārrakstītājiem bijām šaurajā kloštera cellē, kurā jauni mūki — mācekļi iegrimuši smagajā grāmatu pārrakstīšanas darbā. Taču jaunība prasa savu, un pēkšņi mēs svēto rakstu marginālījās atradām tādus, pavisam tālus no dievvārdu kārtības, vārdus:

— Pavelc, suņa bērns, tiklu. (Malā uzzīmēti zvejnieki, laikam sakarā ar kādu bibeles vai svēto dzīves izstāstīšanu.)

Cītreiz atkal pārrakstītājs grib palielīties, ka viņš raksta nevis ar zoss spalvu (tā bija parasts), bet ar pāva spalvu (павым перомъ псалъ).

Protams, pārrakstītājs runā ar savu nākamo nepazīstamo lasītāju, kuram grib atvainoties par to, ka ielaidis rakstā vēlāk pamanīto kļūdu («помешахся»). Šis vārds «помешахся» iegāja studentu leksikā, un to arvien lietojām, lai pateiktu, ka esam kļūdījušies.

Tas ir viens no daudzajiem piemēriem, ka profesors mācēja sauso zinātni parādīt interesantu, dzīvu, teiktais palika studentu atmiņā uz visu mūžu. Rezultātā 2 studenti (no 8) saviem diplomdarbiem izvēlējās problēmas, kas bija saistītas ar paleogrāfijas un senās krievu miniatūrmākslas problēmām.

Tas pats sakāms arī par kādu citu profesora B. Brežgo kursu — 16. gs. baltkrievu polemisko literatūru. Sākām to klausīties ar zināmu neuzticību — kāda mums var būt daļa gar jezuītu un protestantu polemizēšanu senatnē? Bet drīz šī skepse izzuda: runa lekcijās bija ne par jezuītu un kalvanistu, pareizticīgo un uniātu nemitīgajiem dogmatiskajiem strīdiem. Profesors B. Brežgo iepazīstināja mūs ar mūsdienām neparasti kaislīgu, emocionālu runas stilu, retorikas un polemikas mākslas kalngaliem, kas bija ietvēruši visu renesanses laika kaismi un spēku. Iztēlē nepārspējamās hiperbolas, epiteti un metaforas, asprātīgi salīdzinājumi un sholastiska kazuistika — viss tas bagātināja arī mūsu iztēli, izteiksmes līdzekļus, pārliecināja, ka šie kultūras elementi var kļūt par spēcīgu cīņas ieroci. Šis kurss tik ļoti interesēja studentus, ka daļa no viņiem izteica vēlēšanos turpmāk pētīt baltkrievu folkloru, no kuras 16. gs. polemika bija daudz ko atzguvusi. Arī es pēc studijām tai pievērsos. Izveidot baltkrievu folkloras mācību kursu man palīdzēja profesors B. Brežgo ar padomiem un literatūru, kuras mūsu bibliotēkās (gan centrālajās, gan fakultātes) nebija tik daudz. Šī profesora B. Brežgo speckursa iero-

sināti, studenti rakstīja diplomdarbus par baltkrievu un latgaliešu folkloras sakariem. Ar viņa gādību tika sarīkota studentu ekspedīcija uz Latgali baltkrievu folkloras un valodas materiālu vākšanai.

Speckursi un specsemināri par Kohanovska un Slovacka daiļradi ievadīja studentus poļu kultūras un literatūras izpratnē, ieinteresēja viņus par poļu un latviešu literatūras sakariem. Tieši no B. Brežgo mēs pirmo reizi dzirdējām par Gustava Manteifeļa, Stefānijas Uļanovskas, Vladislava Veriho darbību latviešu folkloristikā, latgaliešu rakstniecības druvā, par Latgalē iznākušiem poļu žurnāliem un almanahiem un daudziem līdz tam laikam (un arī līdz mūsu dienām) neizmantotiem avotiem par latviešu vēsturi, etnogrāfiju, folkloru, literatūru.

Ar profesoru B. Brežgo man daudz nācās sadarboties pēc universitātes beigšanas 1946. gadā kā viņa vadītās Slāvistikas katedras mācību spēkam. B. Brežgo kļuva par mana zinātniskā un pedagoģiskā darba vadītāju. Viņa vadībā es uzrakstīju kandidāta disertāciju par latviešu un krievu folkloras sakariem. Un te vēl vairāk parādījās profesora B. Brežgo zināšanu plašais apvārsnis: viņš iepazīstināja mani ar krievu slāviskiem — Pēterburgas profesoriem Lamanski, Hilferdingu, Maikovu, viņu domubiedriem, čehu un sorbu kultūras un politiskiem darbiniekiem Ceļakovski un Janu Smoļaru, Maskavas slāviskiem Nilu Popovu un citiem. Šī iepazīšanās bija visai svētīga, jo šo 19. gs. darbinieku arhīvos Ļeņingradā, Viļņā un Maskavā glabājās līdz tam laikam vēl neizmantotas arhivālijas par latviešu folkloristikas (arī kultūras vispār) vēsturi. Īpaši svarīgs bija B. Brežgo norādījums uz Jāņa Sproģa arhīvu, kas apbalvoja zinātnieku ar 20000 toreiz vēl neizmantotām arhivālijām.

B. Brežgo mūs skoloja, audzināja par zinātniekiem ne tikai personiskās sarunās. Par tādu zinātnisku skolu bija kļuvušas arī Slāvistikas katedras sēdes, kur apsprieda ne tikai administratīvus jautājumus. Katrā katedras sēdē apsprieda arī kādu zinātnisku jautājumu, īpaši par slāvu un latviešu kultūras sakariem. Un jāsaka, ka ne jau vienmēr šis darbs ritēja raiti un bez šķēršļiem. Pat no katedras locekļu vidus izskanēja domas, vai maz vērts nodarboties ar tādām problēmām kā baltkrievu, poļu, krievu un latviešu kultūras sakari, jo tie, lūk, nepiederot pie šo tautu kultūras attīstības maģistrāllīnijas, atsevišķos gadījumos aplūkojamie darbinieki piederot pie kultūras loka perifērijas. Taču B. Brežgo stingri pastāvēja uz to, ka Latvijas Universitātes apstākļos svarīgi izpētīt vietējās problēmas.

Katedras sēdēs B. Brežgo neaprobežojās tikai ar senatni, bet iepazīstināja mūs ar slāvistikas attīstību gan Padomju Savienībā, gan ārzemēs. Atmiņā palicis viņa plašais, visaptverošais ziņojums par slāvistu kongresu Kijevā 1948. gadā, kurā viņš pats piedalījās. B. Brežgo kontaktējās gan personīgi, gan korespondējot ar padomju un ārzemju slāviskiem. Tā bieži pie viņa ciemojās Ļvovas slāvisks

professors Ivenickis. Par plašo korespondenci liecina bagātīgais vēstulju klāsts, kas glabājas B. Brežgo arhīvā Valsts bibliotēkā.

B. Brežgo kā zinātnieka raksturīgākā iezīme bija tā, ka viņš nekad neatstāja savus zinātniskos atklājumus tikai sev, bet labprāt dalījās ar tiem, kurus šie jautājumi interesēja. Viņš pat nesaudzēja savas grāmatas — bibliogrāfiskus retumus un oriģinālus manuskriptus, atdodams atsevišķas lappuses citiem, ja tas varēja palīdzēt zinātniskajos pētījumos.

Un vēl viena profesora B. Brežgo rakstura iezīme: gan kā profesors lektors, gan kā administrators dekāna vietnieks viņš bija ļoti tolerants, iecietīgs, palīdzīgs. Lai gan arī profesora rocība bija neliela (profesora algu viņš nesāņēma), tomēr viņš vienmēr palīdzēja studentiem netikai morāli, bet vajadzības gadījumā arī materiāli. Pirmajos pēckara gados tas kādreiz bija nepieciešams.

Pēdējos mūža gados liktenis profesoram bija sagādājis daudz rūpu un nepatikšanu. Viņa zinātnieka darbs netika pienācīgi novērtēts, to kritizēja, neatzina. Taču vienmēr cienījamo zinātnieku varēja redzēt mierīgu un laipnu, nekad viņš nežēlojās par likteņa netaisnībām, nekad nerunāja par pārestībām, kas viņam nodarītas.

B. BREŽGO ROKRAKSTI

V. Lāča Latvijas Valsts bibliotēkas
Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskajā nodaļā

B. Brežgo rokrakstu fonds (šifrs RX 3) 1988. gadā ir 190 glabājamo vienību liels. Fondā esošo dokumentu hronoloģiskās robežas sniedzas no 18. gadsimta beigām līdz 20. gadsimta 60. gadiem, piemēram, vecākais materiāls, kas atrodas šajā fondā, ir »Манифест о тишине и спокойствии промежду гражданами Российской империи состоявшей апреля 20-го дня 1787 года и маршрут ее императорского величества с письмами к знаменитым особам« — iespiests teksts un noraksti, šifrs RX 3, 2, 14. Tomēr lielākā daļa materiālu attiecas uz 1940.—1950. gadiem.

Apjomīgo rokrakstu fondu nosacīti varētu dēvēt par B. Brežgo zinātniskā darba laboratoriju pēdējos gadu desmitos. Liels dokumentu īpatsvars (apmēram 80 glabājamo vienību) ir dažādi apcerējumu sagataves materiāli — arhivu dokumentu un literatūras izraksti, tulkojumi, iespieddarbu fragmenti, dokumentu fotokopijas u. c. Zinātnieka darba rūpīgumu raksturo arī viņa apcerējumu dažādās stadijās, kā arī lekciju un semināru materiāli, kas atrodami šajā rokrakstu fondā.

No visa rokrakstu materiāla B. Brežgo darbu bibliogrāfiskajā sarakstā ietverti apraksti tikai par vēsturnieka gatavajiem, lielākoties līdz šim nublicētajiem vai daļēji publicētajiem sacerējumiem. Kā pielikums doti B. Brežgo rakstīto vēstuļu un to norakstu vai uzmetumu apraksti ne tikai tām glabājamajām vienībām, kas ir paša B. Brežgo fondā, bet arī citos rokrakstu fondos, piemēram, Stepona Seiļā esošajām vēstulēm.

Apcerējumu apraksti grupēti pa gadu desmitiem un katras desmitgades ietvaros tie kārtoti latīņu alfabēta secībā, neņemot vērā aprakstāmā sacerējuma valodu.

Nelielais B. Brežgo vēstuļu aprakstu saraksts kārtots adresātu uzvārdu alfabētiskā secībā, bet vienai personai sūtīto vēstuļu apraksti — hronoloģiski.

Aprakstu elementu izvēlē un izkārtojumā izmantoti Latvijas

Valsts bibliotēkas izstrādātie rokrakstu zinātnisko aprakstu pieņēmumi un kārtība, piemēram, nedažētiem rokrakstiem doti aptuveni datējumi, skaitliskajā raksturojumā uzrādītas lapas, rokrakstu formāti izteikti milimetros. Aiz rokraksta skaitliskā raksturojuma dots glabājamās vienības pilnīgs šifrs.

Aprakstus sastādījusi Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskās nodaļas galvenā bibliogrāfe Guna Grūmiņa.

Aprakstos lietoto saīsinājumu saraksts

R— Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskā nodaļa
X — rokrakstu fonds
XA — vienkāršoti apstrādātie rokraksti
b. g. — bez gada
b. v. — bez vietas
fotokop. — fotokopijas
fragm. — fragments
grām. — grāmata
izdevn. manusk. — izdevniecības manuskripts
izgriez. — izgriezumi
laboj. — labojumi
lp. — lapa
mašīnr. — mašīnraksts
melnr. — melnraksts
nenosk. pers. — nenoskaidrota persona
nod. — nodaļa
posauk. — nosaukums
pirmr. — pirmraksts
red. — redakcija
rokr. — rokraksts
tīrr. — tīrraksts
un maz. — un mazāks
val. — valoda
vēst. — vēstule
virsr. — virsraksts
zīm. — zīmulis

B. Brežgo apcerējumi

Pirms 1940. gada

1. Daugavpils vēsture. (Pēc 1936.? Rīgā.) Pirmr. Ar tinti un zīm., mašīnr. un iespiests teksts.
114 lp. 355x220 un maz. (VBR X 3, 10, 4.)

2. «Некоторые вопросы архивной справки в Советской Белоруссии».
(? 1924. vai vēlāk. ? Rīgā.) Tīrr. Mašīnr.
22 lp. 297x210. (VBR X 3, 14, 4.)

1940. gadi

3. «Dokumenti latgaļu dialektā nu Latgolas katoļu bazneicu arhivim 1759.—1901.». (Pēc 1944. ? Rīgā.) Izdevn. manusk. B. Brežgo un nenosk. pers. rokr, fotokop. klišejām, izgriez.
34 lp. 303x214 un maz. (VBR X 3, 17, 9.)
4. «Grōmotu izplateišona Latgolā drukas aizliguma laikūs». (Pēc 1944. Rīgā) Izdevn. manusk. B. Brežgo un nenosk. pers. rokr., iespiesta teksta ielīmes.
34 lp. 295x210 un maz. (VBR X 3, 18, 6.)
5. «Latgale pēc pievienošanas Krievijai līdz dzimniecības atcelšanai (1772—1861)». (1940. gadi Rīgā.) Tīrr., pirmr. Mašīnr. Ar zīm. Pirmr. krievu val.
41+96 lp. 305x215 un maz. (VBR X 3, 1, 3.)
Apcer. fragm. iestrādāti grām. «Latvijas PSR vēsture», I. Rīga, 1953. VIII un IX nod.
6. «Latgales zemnieki pēc dzimtbūšanas atcelšanas. 1861. — 1916.» (1949. Rīgā.) Tīrr. Autorizēts mašīnr.
155 lp. 304x210. (VBR X 3, 6, 1.)
Publ. Brežgo, B. Latgales zemnieki pēc dzimtbūšanas atcelšanas (1861—1914). — Rīga: LVI, 1954.—124 lpp.
7. «Материалы относящиеся к польским восстаниям 1830—1831 и 1863 гг. в архиве Витебской Ученой Архивной Комиссии. (1940. gadi. Rīgā.) Tīrr. Ar zīm.
67 lp. 158x218. (VBR X 3, 2, 8.)

1950. gadi

8. «Феодальные наезды в Восточной Латвии 1646—1785».
(? 1955. Rīgā.) Tīrr. Mašīnr.
28 lp. 296x208. (VBR X 3, 6, 6.)
Publ. nedaudz īsināts un ar posauk. «Шляхетские наезды и латгальские крестьяне 1646—1785».
LPSR ZA Vēstis. — 1956. — Nr. 10 — 5.—16. lpp.
9. «Katrinas. II Polijas politika (līdz 1772. g.)». (1950. gadi. Rīgā.)
Tīrr. Nenosk. pers. rokr.
27 lp. 294x210. (VBR X 3, 2, 13.)
10. «Крестьяне Латгалии в 16—18 в.»
(1952.—1953. Rīgā.) Apcer. I red. Tīrr. Mašīnr.
434 lp. 280x210. (VBR X 3, 3, 1—2.)
11. «Крестьяне Латгалии в 16—18 столетиях».

- (1951—1952. Rīgā.) Melnr. Ar zīm.
1470 lp. 303x215; 154x215 un maz. (VBR X 3, 4, 1—3.)
12. »Крестьянские движения в Латгалии в первую русскую революцию 1905—1907 гг.«.
(1955. Rīgā.) Tirr. Autorizēts mašīnr.
68 lp. 285x203. (VBR X 3, 4, 5.)
13. Latgales pilsētu vēsture. (Ap 1955.—1956. Rīgā.) Pirmr. Krievu val. Ar zīm.
770 lp. 282x210 un maz. (VBR X 3, 9, 1—2.)
14. »Материалы по источниковедению истории Латвийской ССР«.
(Ap 1951. Rīgā.) Tirr. Ar zīm.
434 lp. 144x203. (VBR X 3, 13, 1.)
15. »Материалы по источниковедению истории Латвийской ССР«.
(1954.—1955. Rīgā.) Mašīnr. ar redaktora laboj. un malas piezīmēm. Klāt A. Nikolajevas recenzija 9 lp.
92+9 lp. 297x206. (VBR X 3, 12, 4.)
16. »Материалы по источниковедению истории Латвийской ССР«.
(Ap 1954. Rīgā.) Apcer. saīsināts variants. Mašīnr.
61 lp. 307x214. (VBR X 3, 12, 3.)
17. »О походе половчан на земгалов в 1106 году и о Двинских камнях с надписями«.
(1950. gadi. Rīgā.) Tirr. un materiāli. Ar zīm.
88 un 125 lp. 205x170. (VBR X 3, 2, 1.)

B. Brežģo vēstules, vēstuļu uzmetumi un noraksti

Gasuļam, N.

1. B. g. Rīgā, uz Varakļāniem. »N. Gasuļam Varakļānu vidusskolā. Uz Jūsu š. g. 28. marta vēstuli.« Par uzrakstu latiņu valodā uz akmens bij. Varakļānu muižas parkā. Uzmetums ar zīm.
1 lp. 145x20. (VBR X 3, 20, 8.)

(Latvijas Vēstures pētišanas biedrībai. ? Caunem, Voldemāram.)

2. /19/30. 5. aug. Daugavpili, uz (Rīgu). »Augsti gēdāts kungs! Manā ricībā...«
Piedāvā publicēšanai biedrības rakstu krājumā materiālu par zemnieku kustību Latgalē 1905. gadā
1 lp. 270x210. (VBR XA 84 N 1, 1. lp.)

Novoseļskim, A. A.

3. 1953.—1954. Rīgā, uz Maskavu. Cetru vēstuļu noraksti krievu val. PSRS ZA Vēstures institūta avotu publikācijas sektora vadītājam par dažādiem Latvijas vēstures avotu publikāciju jau-tājumiem.

Klāt: īsas anotācijas par publicēšanai piedāvātajiem darbiem.
16 lp. 295x210 un maz. (VBR X 3, 20, 10.)

Редколлегии БСЭ.

4. 1954. 20. nov. Rīgā, uz Maskavu. »Многоуважаемая Наталия Валентиновна! Посылаю для БСЭ две статьи: »Скиргайло« и »Староство«.

Pavadvēstule un enciklopēdijai sagatavotie raksti. Noraksti.
4 lp. 285x203. (VBR X 3, 20, 7.)

Seiļam, Steponam.

6. 1941. 8. sept. Daugavpilī, uz Taudejāniem. »Ļoti godātais Sei-
kgs. Ļoti nepieciešams: 1) iesiet..« Par muzeja lielvedību.

1 lp. 105x150. (VBR XA 96 N 278, 1. lp.)

6. 1941. 8. sept. Daugavpilī, uz Taudejāniem. »Ļoti godātais Sei-
ļa kgs! Būdam Rēzeknē aizejat..« Par muzeja apliecību parak-
stīšanu un lūgums izlīdzēties ar B. Brežgo grāmatu dubletiem.

1 lp. 105x150. (VBR XA 96 N 278, 2. lp.)

7. 1941. 13. okt. Daugavpilī, uz (?Taudejāniem). »Ļoti godātais
Seiļa kgs! Es arī gribu satīties ar Jums..« Par B. Brežgo dar-
bu manuskriptiem. Lūdz sūtīt atpakaļ.

1 lp. 220x210. (VBR XA 96 N 278, 3. lp.)

VĒSTURNIEKA B. BREŽGO ROKRAKSTU MATERIĀLA FONDS

Vēsturnieka profesora Dr. Boļeslava Ričarda d. Brežgo rokrakstu materiāla fonds pie V. Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļas izveidots 1964. gada maijā no viņa atstātā rokrakstu materiāla, ko Valsts bibliotēka ar Kultūras ministrijas īpaši izdalītiem līdzekļiem nopirka no viņa mantiniekiem. Kopā ar rokrakstiem Valsts bibliotēka ieguva arī B. Brežgo zinātniskās grāmatas, kas ieplūda bibliotēkas dažādos fondos pēc to satura, bet viņa grāmatu katalogs kārtotēkas veidā pievienots rokrakstu fondam interesentu vajadzībām.

Jāpiebilst, ka rokrakstu materiāla daļa glabājas Latvijas PSR Centrālajā Valsts vēstures arhīvā (Rīgā, Slokas ielā Nr. 16) kā Boļeslava Brežgo personālais fonds ar Nr. 6984. Fonda 86 glabāšanās vienībās ietilpst 1928. gadā Polijas komandējuma laikā savāktie vēstures avotu oriģināli, noraksti, fotokopijas (15.—19. gs.), kas pēc noteikumiem bija jānodod arhīva glabāšanā. Tāpat jāpiebilst, ka cita vēstures materiālu daļa līdz ar grāmatām gājusi bojā, nodegot viņa dzīvoklim Daugavpils bombardēšanas laikā 1944. gadā.

Vēsturnieka B. Brežgo rokrakstu materiāls liecina par fonda veidotāja plašo interešu loku, kurā iezīmējas trīs galvenie virzieni — Latgales vēsture, vēstures palīdzinātnes un tā sauktās vēstures blakus nozares. Sakarā ar to Valsts bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu nodaļā B. Brežgo rokrakstu fonda (ar Nr. 3) struktūra izveidota šādi:

I. Zinātniskais darbs — apcerējumi un materiāli

A. Vēsture:

1. Latvijas un Latgales vispārējā vēsture
2. Latgales agrārā vēsture
3. Latgales saimniecības vēsture
4. Latgales pilsētu vēsture
5. Dažādi apcerējumi un materiāli

- B. Vēstures palīgzinātnes:
1. Vēstures metodoloģija
 2. Arheogrāfija un dokumentu edīcija
 3. Avotu mācība
 4. Arhīvu zinātne, arhīvu vēsture
 5. Paleogrāfija
 6. Vēsturiskā metroloģija
 7. Vēsturiskā ģeogrāfija
 8. Arheoloģija
 9. Sfragistika, heraldika, epigrāfika u. c.
- C. Vēstures blakuszinātnes:
1. Mākslas vēsture
 2. Valodas vēsture
 3. Literatūras vēsture
 4. Grāmatniecības vēsture

II Sarakste:

- A. B. Brežgo vēstuļu uzmetumi.
- B. Citu personu vēstules B. Brežgo.

III. Biogrāfiskie materiāli:

- A. Darbība Latvijas Valsts universitātē.
- B. Darbība Latvijas PSR Zinātņu akadēmijā.
- C. B. Brežgo bibliotēkas grāmatu katalogs.

Pārņemot vēsturnieka B. Brežgo atstāto rokrakstu materiālu, tas bija sadalīts glabāšanas vienībās ar autora dotiem virsrakstiem, kas norādīja, kādam tematam sakopotais materiāls domāts. Šis autora kārtojums lielākoties arī atstāts, un tikai daži izrakstu saiņi sadalīti atbilstoši saturam. Atsevišķās glabāšanas vienībās autors bija novietojis vai nu savu publicēto un nepublicēto apcerējumu rokrakstus, vai arī sakopojis materiālus kādam iecerētam apcerējumam, lekciju kursam, semināram. Materiālu kōpojumos parasti ietilpst izraksti no arhīvu dokumentiem vai iespiestiem ayotiem, speciālās literatūras izraksti, izgriezumi, iespieddarbu fragmenti, citu autoru veselu darbu noraksti, kā arī ilustratīvais materiāls un bibliogrāfiskās piezīmes.

Vēstures nozarē lielākais rokrakstu vairums veltīts Latgales vēsturei, kuras zinātnisko pamatu licējs un entuziasts autors bija. Latgales vispārējā vēsturē ir apcerējumi, kur īsumā apskatīta visa vēsture (1, 1), bet arī tādi, kur Latgales vēsture skatīta defalizēti pēc laika posmiem (1, 2; 1, 3). Starp pēdējiem centrālajā vietā apcerējumi, kas sarakstīti Latvijas PSR vēstures īsā kursa vajadzībām un kas pēc rediģēšanas un īsināšanas ievietoti vēstures maketā, bet vēlāk ievietoti grāmatā »Latvijas PSR vēsture. I. daļa« (Rīga, 1953). Tādi apcerējumi par Latgali fondā ir līdz Altmarkas pamieram (1629), par 18. gs. vēsturi līdz pievienošanai Krievijai, tad par laika posmu no 1772. gada līdz dzimtniecības atcelšanai Krievijā (1861) /1, 3/. Šos apcerējumus papildina vairākas glabāšanas vienības /1, 5—6;

1, 7; 1, 8/ ar avotu un literatūras izrakstiem par minētajiem, kā arī par citiem laika posmiem, arī par 1917.—1919. gada notikumiem /1, 9/.

Ipašu vērību autors veltījis Latgales vēsturei pirms vācu krustnešu iebrukuma, savācot plašu materiālu par latgaļu un baltkrievu (slāvu zemju) sakariem /1, 4/, par polockiešu karagājienu uz Zemgali (1106) un tā sauktajiem Zemgales akmeņiem /2, 1/. Jāmin arī B. Brežgo sakrātās ziņas par senās Rīgas un Polockas tirdzniecības līgumiem /2, 2/. Ar nolūku publicēt šos līgumus B. Brežgo sagādājis to fotokopijas un literatūras izrakstus. Iespējams, ka, pētījot šo laika posmu, ir radies ziņu kopoījums par Polockas hronikām /2, 3/ un bibliogrāfiskās piezīmes par Latgales kaimiņzemi Baltkrieviju /2, 4/. Tepat jāmin savāktie citu autoru apcerējumi par Latgales vēsturi — R. Ērgļa, A. Salcēviča, A. Semantovska darbi /2, 5; 2, 6; 2, 7/.

Pētot Latgales vēsturi Lietuvas-Polijas pakļautības periodā, B. Brežgo ir pievērsis uzmanību lielākajiem Polijas notikumiem, kas kaut kā ietekmējuši arī Latvijas teritoriju. Tā radušies materiālu apkopojumi vairākiem apcerējumiem, piemēram, par Katrinas II Polijas politiķu /2, 13—14/, par Polijas konfederācijām 1767.—1771. gadā /2, 11/, Kurzemes hercogistes zemnieku nemieriem sakarā ar Koscuško nemiernieku karaspēka iebrukumu Kurzemē 1794. gadā /2, 12/. Plašāki dažādu ziņu kopoījumi fondā ir par sacelšanās kustību Polijā 1830./31. un 1863. gadā un par šo notikumu atbalsošanos Latgalē /2, 9; /2, 10/.

Par vēstures avotiem, kas palīdz noskaidrot Polijas nemieru norisi un kas atradušies Vitebskas zinātniskās arhīvu komisijas rīcībā, B. Brežgo uzrakstījis plašāku pārskatu /2, 8/, kas ievērojami pārsniedz poļu žurnālā »Afeneum Wilenski« 1935. gadā publicētās ziņas.

Sai tematiskajai materiālu grupai pieskaitāmi arī daži citi ziņu kopoījumi. Viens no tiem — par Salaspils kauju 1605. gadā /2, 15/, šķiet, uzskatāms par ievadījumu B. Brežgo iecerētajam plašākam pētījumam par Zviedrijas karaspēka karadarbību Latgalē. Otrs temats bija par uz Poliju emigrējušā kņaza Andreja Kurbaska sarakstīšanos ar Kurzemes hercogu Gothardu Ketteru /2, 16/, par ko sagādātas fotokopijas un literatūras izraksti.

No Latgales vēstures speciālajām nozarēm lielāko ieguldījumu B. Brežgo devis agrārāajā vēsturē, pievērsoties galvenokārt feodālās sabiedrības pamatšķiras—zemnieku—sociāli ekonomiskajam stāvoklim. Balstoties uz rūpīgi savāktajiem materiāliem, B. Brežgo jau 1933. gadā saraksta par šo tematu doktora disertāciju, apskatot zemnieku stāvokli no 1772. līdz 1861. gadam, bet 1940. gadā publicē apcerējumu »Latgolas zemnieki krīvu dzimtbūšanas laikā«. Turpinot pie šī temata strādāt pēc otrā pasaules kara, autors publicē apcerējumu »Latgales zemnieki pēc dziimbūšanas atcelšanas 1861.—1914.« Pē-

dējā apcerējuma tirraksts, melnraksts, piezīmes un materiāli atrodas fondā /3, 1—3, 5/. Šis plašais darbs par vēl neapskatīto laika posmu noslēdz Latgales zemnieku stāvokļa pētījumu ilgā periodā, sākot ar 1561. gadu līdz pat 20. gs. sākumam. 22 iespiedlokšņu plašajā darbā noskaidrots zemnieku kopējais skaits, atsevišķu zemnieku kategoriju — valsts, baznīcas vai klosteru un privāto muižu zemnieku — stāvoklis, kā arī jautājums par zemnieku iekļāšanu un iznomāšanu. Fondā glabājas apcerējuma otrā un pirmā redakcija, kā arī melnraksts, uzmetumi un piezīmes /4, 1—4, 4/.

Otrs nozīmīgs temats, pie kā strādājis autors, ir Latgales zemnieku nemieri dažādos laika posmos. Fondā glabājas publicēta darba »Очерки по истории крестьянского движения в Латгалии 1577 — 1907« (Rīga, 1956) otrās un pirmās redakcijas tirraksti un melnraksts, kas satura ziņā ir plašāki par publicējumu, jo tajā nemieri apskatīti līdz 1917. gadam /5, 1—5, 4/. Apcerējuma pēdējo nodaļu autors pārstrādājis atsevišķā rakstā »Latgales zemnieku kustība Krievijas pirmās revolūcijas laikā 1905.—1907. g.«. Fondā glabājas šī raksta meinraksts, tirraksts krievu valodā un tulkojums latviešu valodā /4, 5; 4, 6/. Raksts iesūtīts izdevniecībai, bet nav iespiests.

Fondā glabājas vēl divu citu iespiestu apcerējumu melnraksti, tirraksti un materiāli pie tiem — par Latgales muižnieku »privātajiem kariem« un par zemnieku iekļāšanu un iznomāšanu /6, 6; 6, 7/. Visu šo plaso Latgales agrārās vēstures jautājumu izpēti autors savācis lielu vairumu dažādu oriģināldokumentu /7, 1; 7, 2/, izrakstus no arhīviem /7, 3; 7, 4/ un avotu izdevumiem, vēstures literatūras /7, 5; 7, 6; 8, 1; 8, 2/, kas aptver galvenokārt 18.—19. gs. notikumus.

Līdztekus zemnieku vēstures materiāliem B. Brežgo savācis datus arī par citām lauku iedzīvotāju kategorijām, kas sakopoti glabāšanas vienībā ar virsrakstu »Панцырные бояре« /8, 3—4/. Beidzot jāmin ziņu kopoju par nežēlīgu apiešanos ar Latgales zemniekiem un par zemnieku atbrīvošanas projektiem vēl pirms 1861. gada /8, 5; 8, 6/. Nedaudz ziņu savāks arī par Latgales ciemu un ciematu vēsturi /8, 7/.

B. Brežgo rūpīgi vācis ziņas arī par Latgales saimniecības vēsturi vispār, un ar šādu nosaukumu fondā glabājas paprāvs apvāks /10, 1/. Interesi saista arī aizsāktie pētījumi par Latgales satiksmes ceļiem un tirdzniecību /10, 2/.

Par pilsētu vēsturi Latgalē B. Brežgo nelielus rakstus sācis publicēt jau 20. gadu beigās, bet 1931. gadā sniedzis plašāku pārskatu par visu Latgales pilsētu vēsturi, kas iespiests K. Apiņa grāmatā »Latvijas pilsētu vēsture« (Rīga, 1931, 183.—248. lpp.). Neuzskatīdams jautājumu par atrisinātu, B. Brežgo ir turpinājis vākt materiālus un ap 1950. gadu stāties pie plašāka zinātniski pētnieciska darba par Latgales pilsētām. Pēc ievada par pilsētas tipa apmetnēm Latgalē pirms 13. gs. autors pievēršas Latgales pilsētu attīstībai,

galvenokārt no 16.—19. gs. Tam seko jautājums par iedzīvotāju skaitu un sastāvu, par viņu nodarbošanos, par mantisko diferenciaciju, tālāk par iedzīvotāju nodevām, pilsētu pārvaldi un jurisdikciju, par šķiru ciņu pilsētās. Apcerējumam paredzēti arī dokumentu pielikumi. Par nožēlošanu darbs nav novadīts līdz galam, nav vēl gatava manuskripta par visām nodaļām, tomēr atsevišķas nodaļas tikpat kā pabeigtas un pārējām nodaļām ir jau uzmetumi un savākti materiāli, kas atvieglo darba pabeigšanu. Bez paša apcerējuma manuskripta /9, 1; 9, 2/ ir vēl dažādi vēstures avotu un literatūras izraksti un ilustratīvais materiāls /9, 3/.

Rokrakstu mantojumā atrodas arī kāds pabeigts apcerējums par Daugavpili, pēc visa spriežot, kāda agrāka izdevuma stipri papildināts manuskripts ar nolūku to izdot no jauna /10, 4/. Atsevišķā apvākā sakopoti dati par Krāslavas pilsētas vēsturi /10, 5/ un bez tam fondā atrodas divi autora vāktu materiālu kopojumi, kas skar visas Latgales pilsētas /10, 3; 10, 6/.

Rokrakstu fonda pirmā grupējuma beigās novietoti citu autoru — D. Pohļēviča, I. Golubovska, B. Grekova, A. Bertjē-Delegarda — veselu apcerējumu noraksti mašīnrakstā un rokrakstā /10, 7—10, 10/, kas skar vispārējās vēstures jautājumus.

Otrs plašākais lauks B. Brežgo zinātniskajā darbā bija vēstures palīdzinātnes, kā tas izriet no viņa iegūtās speciālās izglītības Maskavas Arheoloģijas institūtā. Nav gandrīz nevienas vēstures palīdzinātņu disciplīnas, kurai B. Brežgo nebūtu veltījis savu uzmanību, kaut gan tādās kā sfragistika, heraldika, hronoloģija, epigrāfika un ģeoloģija fondā atrodami samērā niecīgi materiālu kopojumi. Toties B. Brežgo daudz paveicis arheogrāfijā un dokumentu publikācijā, tāpat avotu mācībā, arhīvu vēsturē un paleogrāfijā.

Grupējuma sākumā novietoti savāktie literatūras izraksti vēstures metodoloģijā un historiogrāfijā /10, 11; 10, 12/ līdz ar T. Celma lekciju kursu zinātņu metodoloģijā. Arheogrāfijā B. Brežgo interesējies ne vien par teorētisko pusi /12, 2/, bet nozīmīgāks viņa darbs ir vēstures avotu publikācijā. Pēc viņa izteicieniem spriežot, viņš bija nodomājis publicēt vēl daudzus Latgales vēstures dokumentus un arī 16. gs. poļu revīziju materiālus, kaut arī tie neattiektos uz Latgali. Tāpēc fondā atrodamas Ergļu un Turaidas pilsnovadu revīzijas /11, 5/ un ziņas par Rīgas patrimoniālā apgabala revīziju /11, 5; 11, 6/. Turpinot 1940. gados aizsāktu Latgales muižu inventāru publicēšanu, B. Brežgo bija sagatavojis jaunu agrārās vēstures avotu kopojumu, kurā ietilpināti Ludzas un Rēzeknes 1599. gada revīzijas protokoli un Pustiņas, Nevļānu, Mušas, Rušonu, Višķu, Feldhofas, Grigorovščinas, Nadriškovas, Dembovcu muižas un Pinupišku, Mikulānu, Bicānu un Kijku sādžu inventāri /11, 1/. Ipašos apvākos bija sakopoti Polijas arhīvos fotokopētie Latgales muižu — Varakļānu, Galēnu, Polkoronas, Ozolmuižas un Varkavas inventāri līdz ar citu

16. gs. dokumentu fotokopijām par dažādu tematiku /11, 3/, tāpat kā no Kubļicku rokrakstu fonda fotokopētie materiāli par Sološa, Laudera un Rozentovas muižām (fonds atrodas Maskavā, V. I. Ļeņina PSRS Valsts bibliotēkas Rokrakstu nodaļā) /11, 4/.

Ievērojamu darbu B. Brežgo ir ieguldījis arī avotu mācībā. Ar Latvijas un sevišķi Latgales vēstures avotiem viņš sāka iepazīties jau studiju laikā, strādājot Petrogradas, Maskavas, Vitebskas u. c. arhīvos. Tāpēc viņš labprāt atsaucās uz Valsts izdevniecības ierosinājumu sarakstīt ap 7 iespiedloksnes lielu pārskatu par Latvijas vēstures avotiem. Kad šis pārskats bija pabeigts, bet tā iespiešana novilcinājās, B. Brežgo saņēma no PSRS Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta piedāvājumu iespiest to saīsinātā veidā, aptuveni 3 lokšņu apjomā. B. Brežgo paveica arī šī manuskripta sagatavošanu un nosūtīja uz Maskavu recenzēšanai, bet sakarā ar autora nāvi arī šis darbs netika publicēts. Abu šo sacerējumu pirmraksti, to pārveidojumu pirmā un otrā redakcija līdz ar materiāliem un liekajiem eksemplāriem atrodas viņa fondā /12, 3—12, 8; 13, 1/.

Ievērojams darbs paveikts Latvijas, arī Latgales, arhīvu vēsturē. Jau studiju laikā B. Brežgo sarakstījis diplomdarbu par Polockas un Vitebskas apgabala arhīviem un šo Latgales arhīvu pētišanas darbu turpinājis līdz muža beigām. Laba daļa no savāktajiem materiāliem gājuši bojā kara laikā, bet arī vēlāk sakopotajām ziņām ir liela zinātniska vērtība. Arhīvu vēstures materiāli sakārtoti šādās vienībās: Latvijas vispārējie arhīvi /13, 2/ ar hronoloģisku kārtojumu, tad Latgales iestāžu arhīvi /13, 3/, Latgales baznīcu arhīvi /13, 4/, Latgales muižnieku privātie arhīvi /13, 5/. Bez tam viņš turpinājis izsekot Latgales vēstures avotu likteni citu zemju arhīvos, sevišķi rūpīgi pētot Lietuvas un Polijas arhīvus un rokrakstu krātuves. Īpaša vērība veltīta Radzivilu ģimenes arhīva vēsturei, kurā ieplūda Lietuvas-Polijas valsts nozīmīgi dokumenti, kuru starpā bija arī tādi, kas nepieciešami Latgales pētniekam. Par Radzivilu Ņesvižas arhīva vēsturi un saturu fondā glabājas divas vienības /14, 1; 14, 2/.

Kā ilggadīgs arhīvu darbinieks B. Brežgo interesējies par plašu arhīva darba izveidošanu, arhīvu zinātni. Sajā jautājumā viņš rūpīgi vācīs materiālus no dažādu zemju arhīviem /14, 3/, sarakstījis apercējumus par Baltkrievijas arhīvu darbu un iekārtojumu /14, 4/ un aizsācis krāt ziņas par dažādu arhīvu ēkām un to iekārtojumu, izveidojot nelielu albumu par dokumentālo materiālu krātuvēm /14, 5/.

Paleogrāfijas nozarē B. Brežgo interesi saistījusi tiklab slāvu-krievu, kā latīņu paleogrāfija. Fondā glabājas plašs lekciju kurss slāvu-krievu paleogrāfijā, nolasīts Latvijas Valsts universitātē 1945.—1948. gadā /15, 1/. Kurša ilustrēšanai savākts bagātīgs ilustratīvais materiāls /15, 2/, bet lekciju kursa sarakstīšanai sakopoti raksta paraugi un literatūras izraksti, starp citu arī profesoru Priselkova un Sperska lekcijas mašīnraksta norakstā /15, 4; 15, 5/.

Latīņu raksta attīstībai B. Brežgo bija savācis tāpat zināmu daudzumu ziņu, iegūstot kāda kodeksa fotokopiju un citus paraugus /16, 1—16, 3/. Latīņu paleogrāfija viņu nodarbināja arī citā nolūkā — viņš bija apņēmis pētīt latviešu valodā un latgalešu dialektā sarakstīto dokumentu raksta attīstību. Šim nolūkam savāktas ziņas par senākajiem latviešu raksta paraugiem un krāti latviešu teksti 16.—19. gs. /16, 4/. Nedaudz ziņu atrodam arī par citu, sevišķi Āzijas un Āfrikas, tautu rakstiem /16, 5/.

Apstrādājot saimniecības vēstures avotus, ikvienam pētniekam sagādā grūtības seno mēru jautājums. Tā kā par Latgales vēsturisko metroloģiju nebija nekādu pētījumu, viņš pieteica PSRS ZA Vēstures institūtam Maskavā nelielu apcerējumu par Latgales metroloģijas īpatnībām. Apcerējumu viņš nepaspēja uzrakstīt, bet fondā glabājas apvāks ar savāktajiem literatūras un avotu ierakstiem par Krievijas Polijas un Latvijas mēriem un svariem /16, 7/.

Izlietojot Maskavas Arheoloģijas institūta iegūtās zināšanas, viņš interesējās arī par Latgales arheoloģiju un tās senvietām. Viņš piedalījās arī arheoloģiskajos izrakumos un nepārtrauca jau studiju laikā aizsāktu darbu pie arheoloģijas kartēšanas. Savāktajā materiālā atrodas daži Krievijas apgabalu arheoloģiskās kartēšanas paraugi un nedaudz ziņu par Latgales un tuvākās apkaimes senvietām /16, 8/.

Viena no B. Brežgo pētīšanas nozarēm bija Latgales vēsturiskā ģeogrāfija, par ko viņš publicējis dažus rakstus. Arī atstātajos rokrakstos atrodam prāvu apvāku ar Latvijas un īpaši Latgales vēsturiskās ģeogrāfijas materiāliem /16, 10—16, 11/, kā arī galavu apcerējumu krievu valodā /16, 9/. Par diplomātiku, sfragistiku, heraldiku, hronoloģiju, slāvu epigrāfiku materiāli sakopoti vienā apvākā, jo par tām nav daudz ziņu. Nozīmīgākais materiāls ir par Latvijas sfragistiku un heraldiku /16, 12/.

Kā pēdējais rokraksta materiāls fondā izdalīts par vēstures blakus nozarēm. Mākslas vēsturē B. Brežgo bija aizstāvējis diplomdarbu par poļu gleznotāju Janu Mateiko kā poļu vēstures glezniecības pārstāvi. Vēlākajos gados viņš turpina pētīt Mateiko ietekmi Latgales mākslas dzīvē un savāc ziņas par altāra gleznu Krāslavas baznīcā, kas veidota pēc J. Mateiko zīmējuma /17, 1/. Savākti arī daudzi uzņēmumi par Latgales un kaimiņzemju kulta celtnēm un mākslas darbiem tajās /17, 2/, kā arī par krievu, poļu, lietuviešu un baltkrievu mākslu. /17, 3/.

Tiesību vēstures nozarē B. Brežgo uzsācis darbu ar diviem tematiem — par Lietuvas statūtu tulkojumu vācu valodā un par muižu likumiem. Pirmajā jautājumā viņš izgāja no atrastiem 1568. gada Lietuvas statūtu tulkojumu 1632. un 1709. gada norakstiem. Pēc 1953. gadā uzrakstītās anotācijas redzams, ka viņa uzdevums bijis salīdzināt tulkojumu ar baltkrievu tekstu un skaidrot jautājumu par tulkotā Lietuvas statūta lietošanu praksē Latvijas teritorijā /17, 4/.

Darbā ar Latgales agrāro attiecību problēmām autors ieinteresējies par muižnieku likumdošanas varu. Ar nolūku apcerēt šo jautājumu Latgalē viņš savācis publicētos Kurzemes muižu likumus un citas ziņas, kā arī dažus krievu un poļu muižu likumu paraugus /17, 5/ un Latvijas tiesību vēsturē lasīto lekciju kursu /17, 6/.

Daudz nozīmīgāks tomēr ir materiāls, ko B. Brežgo atstājis valodas un literatūras vēsturē. Valodas vēsturē galvenā problēma, par ko viņš interesējies, ir latgaliešu dialekta izcelšanās /17, 7/, īpaši par aizguvumiem no baltkrievu un citām slāvu valodām /17, 8/. Valodas vēstures un arheogrāfiskiem pētījumiem viņš savācis latgaliešu dialekta sarakstītu dokumentu kolekciju /17, 9/ un virkni citu autoru apcerējumu un piezīmju. No pēdējiem minami J. Lojas rokraksti par Latgali un latgaliešu valodu /17, 11/, P. Brunovska referāts par kopējiem elementiem krievu un latviešu leksikā /17, 10/ un citu autoru darbi par latgaliešu dialektam tuvo sēļu izloksni un sēļu valstisko veidojumu vēsturi /17, 8; 18, 1—18, 3/. Tepat jāmin B. Brežgo savāktais Latgales un citu vietu vārdu un uzvārdu materiāls /18, 4/, kas viņam bija nepieciešams arī vēsturiskās ģeogrāfijas pētījumiem. Nedaudz ziņu savākts par Latgales folkloru /18, 5/, kur dominē variantu pieraksti par poļu sacelšanās dalībnieku grāfu Plāteru. Ir arī Krievijas ģeogrāfijas biedrībai iesūtīto Mihailovska latgaliešu folkloras pierakstu fotokopijas. Jāpiemin, ka B. Brežgo ieguldījis lielu darbu latgaliešu-krievu un poļu-latviešu, kā arī latviešu-poļu valodas vārdnīcu sastādīšanā. Diemžēl pirma vārdnīca aizgājusi bojā jau mīnētās bombardēšanas laikā, bet otrās vārdnīcas rokraksta atrašanās vieta vēl nav noskaidrota.

Darbojoties daudzus gadus zinātniski pedagoģiskajā darbā, B. Brežgo atstājis nozīmīgus materiālus slāvu tautu literatūras vēstures nozarē. Rokrakstu mantojumā glabājas divu semināru ievada lekcijas par senās krievu (11.—14. gs.) literatūras tekstiem, to lasīšanu un komentēšanu /18, 9; 18, 10; 19, 1/. Plašs lekciju kurss sarakstīts par seno baltkrievu literatūru /19, 9/, kam pievienots iespiestu un fotokopētu literatūras pieminekļu kopojuums /19, 3/. Viņš nodarbojies arī ar 1270. gada Novgorodas evaņģēlija jeb tā sauktā Jurģa evaņģēlija jautājumu. Fondā atrodas pilnīga šī darba fotokopija un savāktie literatūras izraksti par manuskriptu un tā pārrakstītāju /19, 4; 19, 5/.

Poļu literatūras vēstures fondā atrodas Latvijas Valsts universitātes semināra ievadlekcijas un materiāli par J. Kohanovska un S. Trembicka daiļradi /20, 1/. Vēl ir leksikas izraksti poļu-krievu vārdnīcai no J. Cižēviča darba »Sophiowka...« /20, 2/.

No plaši šazarotās tematikas par Latgales kultūras vēstures jautājumiem fondā atrodami tikai materiāli par Latgales grāmatniecības vēsturi. Ir apcerējums »Grōmotu izplateišonas Latgolā drukas aizlīguma laikūs« /18, 6/, un ir arī ziņu kopojuums par Latgales un Krievijas grāmatniecību un avižniecību /18, 7; 18, 8/.

No B. Brežģo rakstītajām recenzijām fondā glabājas atsauksme par R. Malvesa darbu »Latīņu raksta attīstība Latvijā«, pār »Lietuvas PSR vēstures« I daļu, par rakstiem Lielajā Padomju enciklopēdijā u. c. /20, 3/. Atsevišķi glabājas tās bibliogrāfiskās piezīmes, kas nebija sadalītas pa atsevišķiem tematiem /20, 4/. Beidzot jāmin fonda veidotāja konспекти no marksisma-ļeņinisma klasiku darbiem, ko viņš sagatavojis, individuāli apgūstot marksismu-ļeņinismu un vēsturiskā materiālisma metodoloģiju /20, 5; 20, 6/.

Sarakstē ir nedaudz B. Brežģo paša rakstīto vēstulju norakstu un viņam adresēto vēstulju. Galvenokārt tā ir sarakstīšanās ar zinātniekiem institūtiem, redakcijām, izdevniecībām, un tās saturs ir apcerējumu pieteikumi, to anotācijas, vienošanās par termiņiem, satura izmaiņu utt. Ir arī vēl dažas privātpersonu vēstules, kas tāpat saistītas ar viņa zinātnisko darbu. No redzamākajiem kultūras darbiniekiem jāmin D. Pohļjeviča /20, 21/, valodnieka J. Baļčikoņa /20, 13/, tiesību vēsturnieka L. Lēsmenta /20, 19/ vēstules.

Arī biogrāfisko materiālu fondā ir samērā maz — nedaudz dokumentu un kopiju par B. Brežģo izglītības gaitām un divi apvāki par viņa darbību Latvijas Valsts universitātē, kā arī Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Vēstures un materiālās kultūras institūtā /20, 26; 20, 27/.

Fonda noslēgumā atrodas B. Brežģo bibliotēkas grāmatu katalogs. Pēc līguma ar mantiniekiem Valsts bibliotēka pārņēma savā rīcībā visas tas grāmatas, kuru bibliotēkai trūka. Uz kataloga kartiņu otrajām pusēm trūkstošās grāmatas atzīmētas ar minus zīmi /21/. Vēsturnieka profesora Dr. Boļeslava Brežģo rokrakstu materiāla fonda šifrs ir RX 3, un tas satur 175 glabāšanas vienības ar 29693 lapām, kas novietotas 21 kārbā.

VĒSTURNIEKA BOĻESLAVA BREŽĢO DARBU BIBLIOGRĀFIJA

Sakārtojuši A. Ģermanis un Z. Šakare

I. Iespiestie darbi.

1915

Инициалы и орнамент в актовых книгах Витебского архива древних актов XVI—XVIII столетий. — Виленский вестник, 1915.

1925

Jelgavas aplenkšana 1705. gadā. // Militaru rakstu krājums. — 1925. — IV. — 110.—121. lpp.

Archeoloģiskās zinātniskās iestādes un periodiskie izdevumi Amerikā. // Latvju grāmata. — 1925. — Nr. 4. — 309. lpp.

Rēzeknes pils un piļsāta sakarā ar vēsturiskim nūtykumim. // Sējējs. — I. — Rīgā, 1925. — 34.—57. lpp.

Дороги в Латгалии в конце XVIII столетия. Двинский голос. — 1925. — № 115.

Архивы і архіуная праца у Віцебшчыне. // Віцебшчына. — I. — Віцебск, 1925. Стр. 52—60.

Z dziejów powstania 1863 r. ча Infłantach. — Pamiętnik IV Powszechnego zjazdu historyków w Poznaniu 6—8 grudnia 1925, I. — Lwów 1925. — Str. 1—10.

Losy bibliotek jezuickich kolegjų w Połocku i Witebsku. // Przegląd Powszechny t. 169. Nr. 505. — Kraków, 1925. — Str. 88—94.

1926

Divi dokumenti par Kurzemei piederējušu salu Rītindijā. // Latvju grāmata. — 1926. — Nr. 5. — 383. lpp.

Kāds poļu valodā izdots darbs par Latvijas vēsturi. (J. A. Hylzen »Infłanty«) // Latvju grāmata. — 1926. — Nr. 6 — 462.—463. lpp.

Tautskolas Latgolā XIX gs. 60-ūs un 80-ūs godūs. // Latgolas skola. — 1926. — Nr. 6 — 4.—17. lpp.

/Rec./ Jezups Soikāns: »Kū myus stōsta senču kopī«. // Latgolas skola. — 1926. — Nr. 6. — 59.—62. lpp.

Muzejs Latgolā. // Jaunō straume. — 1926. Nr. 16; Latgolas vōrds. — 1926. — Nr. 51.

Русское влияние в Латвии в VIII — XIII веках. // Двинский голос. — 1926. № 28—30.

Русское поселение в Латвии в XVII веке. // Двинский голос. — 1926. — № 56.

Абносіны полачан і латышоу у VIII — XVIII вв. // «Школьная праца. — I. — Дзьвінск, 1926.

Карта Полацкага ваяводства 1579—1588 гг. // Голас беларуса. — Рыга, 1926. — № 38.

Muzea Witebskie // Ziemia. — Warszawa, 1926. — Nr. 15—16. — Str. 232—240. (Ar papildinājumu izdots arī atsevišķā brošūrā).

Oporni w Dziornowicach. // Przegląd Powszechny. — t. 172. — Nr. 516. — Kraków, 1926.

Zwierzęta w wierzeniach białorusinow gub. Smolenskiej. (Referat ogłaszony na posiedzeniu Instytutu Nauk Antropologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w dniu 13 stycznia 1926 roku). — Lud. XXV. — Kraków, 1926. — Str. 52—59.

1927

Upes un ezeri Latgalē pēc XVIII gs. dokumentiem. // Daba. — 1927. — Nr.5. — 195.—203. lpp.

1654. gada »Piscovaja kniga« Latgalē. // Filologu biedrības raksti. — VII. — 1927. — 101. — 109. lpp.

Latgališi, sorgojāt tautas senōtni. // Latgolas lauksaimnika kalendars 1927. godam. — Daugavpilī, 1926.

Do genealogji rodzin włościanskich w Witebszczyźnie. // Ziemia. — Warszawa, 1927. — Nr. 13—14. — Str. 225—226.

1928

(Rec.) Baltkrievu arķivs. (Беларуски архіу, Мінск, 1927.)
Latvju grāmata. 1928. Nr. 1, 32. — 34. lpp.; Burtnieks. 1928. Nr. 4. 379. — 381. lpp.

Latgales pagasta tiesas 1861.—1863. gados. Tieslietu ministrijas vēstnesis. 1928. Nr. 1/2. 17.—22. lpp.

Skolas Latgolā XVII — XX g. s. Latgolas škola. 1928. Nr. 7. 6.—9. lpp.; Nr. 9/10. 5. — 9. lpp. Nr. 12. 1.—4. lpp. Nr. 13. 21.—23. lpp.; 1929. — Nr. 8. — 10. — 12. lpp.

Latgolas muzejs. // Latgolas škola.—1928.—Nr. 12.—11.—13 lpp.
Daugavpils nūvods (starostwo). // Sējējs. — 11. — Rēzeknē. 1928. — 39.—40. lpp.

Das Schulwesen bei den Juden im Gouv. Witebsk im XIX Jhdt. Jüdisches Wissenschaftliches Institut Schriften für Wirtschaft und Statistik. — I. — Berlin, 1928. — S. 181.—183. (Senebreju valodā).

1929

Daugavpils un viņas nozīme Latgales vēsturē.—Daugavpilī, 1929.

Krievu aizrobežas vēsturiskais archīvs. // Latvju grāmata. — 1929. — Nr. 2. — 112. — 114. lpp.

Русский заграничный исторический архив. // Двинский голос. — 1929. — № 5—8.

Ochrona zabytków przedhistorycznych w Witebszczyźnie i w Inflantach. // Wiadomości Archeologiczne. — X. — Warszawa, 1929.

Instytut Archeologiczny na Białorusi. // Ateneum Wileńskie. — VI. — 3—4. — Wilno, 1929.

Klasztor Tadulinski na Witebszczyźnie. // Ziemia. — Warszawa, 1929. — Nr. 13.

Słowianie w Inflantach. // Pamiętnik II Zjazdu Słowiańskich Geografów i Etnografów. — II — Kraków, 1929. — Str. 176—180.

1930

Archīvu materiāli par Latgali krievu archīvos. // Filologu biedrības raksti. — X. — 1930. — 38.—48. lpp.

Latgolas pēteišonas vēsturiska gaita. // Latgolas škola. — 1930. — Nr. 3. — 49.—58. lpp. (Izdots arī atsevišķā brošūrā).

Goreigōs brōlestes Latgolā XIX g. s. beigōs. // Latgolas škola. — 1930. — Nr. 10. — 208.—210. lpp.

И. Е. Репин на берегах Двины. // Двинский голос. — 1930. — № 84.

Археологічны інститут на Беларусі. // Школа і жыцьцё. — № 1. — Рыга, 1930.

1931

Latgales pilsētu vēsture. // K. Apinis. Latvijas pilsētu vēsture. — Rīgā, 1931. — 183.—248. lpp. (Izdota arī atsevišķā grāmatā).

Senatnes pieminekļu aizsardzība Latgalē laikmetā no XVIII — XX gs. // Izglītības ministrijas mēnešraksts. — 1931. — Nr. 5. — 6. — 511.—522. lpp. (Izdots arī atsevišķā brošūrā).

Ludza. Pils un pilsātas vēsture. // Latgolas škola. — 1931. — Nr. 7. — 13.—19. lpp.; Nr. 8, 6.—12. lpp.

Odgłosy powstania 1830—1831 roku na Witebszczyźnie i Inflantach. // Pamiętnik V powszechnego zjazdu historyków polskich w Warszawie. — I. — Lwów, 1931. — Str. 369—385.

1932

Daugavpils. — Daugavpili, 1932.

Kōpēc vajag sorgūt tautas senotni. // Latgolas lauksaimnika kalendārs 1932. godam. — Daugavpili, 130. — 132. lpp.; Jaunōs Straumes kalendārs 1932. godam, Rēzeknē. — 41.—44. lpp., Zidūniš. — 1932. — Nr. 1/2. — 9.—10. lpp.

Skolōtōju lūma Latgolas senotnes pēteišonā un sorgōšonā // Latgolas škola. — 1932. — Nr. 7—9. — 22.—24. lpp.

Русские музеи и архивы вне России. Двинский голос. — 1932. — № 31—37. (Izdots arī atsevišķā brošūrā).

Креславка. Исторический очерк. // Двинский голос. — 1932. — № 57, 59.

Ахова помніка старажытнасьці на Віцебшчыне. // Беларуская школа. — Рыга, 1932. — № 4, 5; 1933. — № 4—6.

Przywilej miasta Dyneburga z roku 1582. Nasz głos, 1932. — Nr. 119—121. (Izdots arī atsevišķā brošūrā).

1933

Daugāpils 350 gadu jubileja. // Straume. — 1933. — Nr. 5. — 17.—20. lpp.

Latvijas un Igaunijas karta 1581. g. // Zīdūnis. — 1933. — Nr. 2. — (7/8). — 15. lpp.

1934

Ciņas ar vāciešiem Latgales dēļ. // Straume. — 1934. — Nr. 9. — 10. — 11. lpp.

Jauni materiāli nu katōļu bazneicas vēstures Latvijā. // Latgolas škola. — 1934. — Nr. 3 — 5.—6. lpp.

1935

Materiały odnoszące się powstania 1830—1831 roku zgromadzone w byłym archiwum gubernjalnym w Witebsku. // Ateneum Wilenskie. — X. — 1935. — Str. 249.—255.

1936

Skanstes XVII un XVIII gadu simtenos pie Aiviekstes upes ietekas Daugavā. // Militārais apskats.—1936.—Nr. 4. — 651.—660. lpp.

Daži XVII — XIX g. s. dokumenti par Latgolu latvišu volūdā. // Latgolas škola. — 1936. — Nr. 4. — 75.—77. lpp.

Napubliceitais Gūstava Manteuffeļa dorbs par Latvijas vēsturi. (Zarysy z dziejów krajin dawnych inflanckich czyli Iniflant właściwych, Estonji z Ozylją, Kurlandji i ziemi Piltynskiej.) // Latgolas škola. — 1936. — Nr. 6. — 136.—138. lpp.

1937

Latgale XVII g. s. sākumā. // R. Miķelsons, Latvijas vēstures lasāmā grāmata. — I. Rīgā, 1937. — 203. — 204. lpp.

Latgale XVII gadu simtenī. // Sējējs. — 1937. — Nr. 7. — 679. — 686. lpp.

Latgales pilsētu archīvi. // Pašvaldības balss. — 1937. — Nr. 5. — 200.—210. lpp.

Vecās Latgales skolu bibliotekas. // Bibliotekars. — 1937. — Nr. 3.

— 45.—48. lpp.; Nr. 4. — 66.—69. lpp.

Kolekcijas un muzeji Latgolā. // Latgolas škola. — 1937. — Nr. 2. — 25. — 30. lpp.

Daugavpils skolu direkcijas archīvs. // Latgolas škola. — 1937. — Nr. 3. — 61.—62. lpp.; Nr. 4. — 79.—85. lpp.; Nr. 5. — 111.—114. lpp.; Nr. 6. — 124.—132. lpp.; 1938. Nr. 1. — 8. — 17. lpp. (Izdots arī atsevišķā brošūrā.)

1938

Daugavpils pilsētas teritorija XVI—XVIII gs. // Latgales Vēstnesis. — 1938. — Nr. 66, 68, 70, 73. (Izdots arī atsevišķā brošūrā.)

1567. gada Livonijas apraksts. // Filologu biedrības raksti. — XVIII. — 1938. — 90. — 108. lpp.

Latgales muižnieku archīvi. // Bibliotekars. — 1938. — Nr. 2/3. — 23. — 27. lpp.; Nr. 4. — 51.—55. lpp.; 1939. — Nr. 1. — 7.—8. lpp.

Dažas ziņas par katoļu baznīcas stāvokli Latgalē XIX gadu simtēnī. // Izglītības ministrijas mēnešraksts. — 1938. — Nr. 5/6. — 537. — 553. lpp.

Latgola dažu XVI — XIX gs. dokumentu gaismā. // Latgolas skola. — 1938. Nr. 2 — 28. — 36. lpp.; Nr. 3. — 54. — 65. lpp.; Nr. 4/5. — 86. — 93. lpp. (Izdots arī atsevišķā brošūrā.)

Жалоба рыскае рабы канца XIII стае. // Запісы Беларускага Навуковага Таварыства. — I. — Вільня, 1938. — Стр. 35—40.

Мястечка Глазомічны або Ямавічы у Віцебшчыне у XVIII стагоддзі. // Там же. — Стр. 50—53.

Z historii Daugawpilsu. // L. Mundecemowa. Nasze czytanki. — Rīgā, 1938.

Nieco o kartografii Livoniae Australis. // Materiały krajoznawczo-historyczne. — Daugavpilī, 1938. — Str. 83—86.

Dawne biblioteki dworskie. // Turpat. — Str. 67.—79.

O rękopisie dzieła »Inflanty« Jana Augusta Hylzena. // Turpat. — Str. 81. — 82.

Własność ziemska w Latgalii w drugiej połowie XVI stulecia. // Turpat. — Str. 13. — 29.

Sztuki pilkne w kolegium oraz w akademii jezuitów w Połocku w XVIII i XIX w. // Prace i materiały sprawozdawcze Sekcji Historji sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. — III. — Wilno, 1938/39.

1939

Rēzeknes pilsētas teritorija XVI—XVIII gs. // Latgales vēstnesis. — 1939. — Nr. 58., 60.

Ludzas pilsētas teritorija XVI—XVIII gs. // Turpat. — Nr. 63, 66. (Abi iepriekšējie raksti izdoti atsevišķā brošūrā ar titulu: Rēzeknes un Ludzas pilsētu teritorijas XVI—XVIII gs.)

Kā XVI gs. vēsturnieki B. Vapovskis un M. Beļskis apraksta Latviju un latviešus. // Sējējs. — 1939. — Nr. 10. — 1020 — 1025. lpp.

Latgales zemnieku pretošanās dzimtbūšanai krievu laikos. // Latvijas Vēstures institūta žurnāls. — 1939. — Nr. 2 (10). — 271. — 298. lpp.

Latgales archīvu pagātne. // Bibliotekars. — 1939. — Nr. 2/3. — 19. — 26. lpp.; Nr. 4. — 43. — 48. lpp.

Vacokō skūla Latgolā. // Zidūnis. — 1939. — Nr. 10. — 294. — 296. lpp.; Nr. 11. — 324. — 329. lpp.; Nr. 12. — 357. — 363. lpp.; 1940. — Nr. 1. — 15.—17. lpp.; Nr. 2 — 44. — 46. lpp.

1940

Latgales zemnieku attiecības pret 1861. g. agrārreformu. // Latvijas Vēstures institūta žurnāls. — 1940. Nr. 1 (13). — 89.—110. lpp.

Latgales muižnieku XIX gs. projekti par dzimtbūšanas atcelšanu. // Latvijas Vēstures institūta žurnāls. — 1940. — Nr. 2 (14). — 207. — 234. lpp.

Latgales klosteru bibliotekas un archīvi. // Bibliotekars. — 1940. — Nr. — 1. — 7. lpp. (Nepabeigts).

Latgolas zemnieku iznomošona, ikeilōšona un atdūšona dorbūs dzimtbūšonas laikūs. — Rēzeknē, 1940. — 40. lpp.

Latgolas zemnieki krīvu dzimtbūšonas laikūs. — Viļakā, 1940. — 244. lpp.

Kū var dūt pagōtnes pēteitōjim dzeivi Latgolas dzeives leidzgaitnīki. // Jaunais vōrds. — 1940. — Nr. 16, 17.

1943

Latgolas pagōtne. I. — Daugavpilī, 1943. — 224. lpp. Saturs. Prikšvōrds. — 3. lpp. — I. Roksti, kas atsateic tikai uz Latgolu: Vacokō skūla. 6.—23. lpp. Klūsteru bibliotekas. 24.—36. lpp. Vacokī muzeji. 37.—60. lpp. Vacī archīvi. 61.—107. lpp. Archīvu materiāli latgaļu dialektā. 1688.—1901. 108.—130. lpp. II. Roksti, kas pa daļai atsateic uz Latgolu: Latvijas vēstures materiāli Varšavas, Kurnikas, Krakovas, Lvovas un Viļņas archīvūs un bibliotekās. 132.—178. lpp. Livonijas dokumenti Pūlijas skarba archīvā Krakovas pilī 179. — 222. lpp.

Latgolas inventāri un generalmēreišonas zemu aproksti 1695. — 1784. — Daugavpilī, 1943. — 412. lpp.

Kaidas latvyskas grōmotas litōja goreidzniceiba Latgolas katōļu bazneicōs. 1757. — 1888. // Olūts. — Nr. 2. — Daugavpilī, 1943. — 219. — 221. lpp.

Latgolas katōļu draudžu grōmotas. // Turpat. — 221. — 243. lpp.

Zemnieku breivlaisšona Latgolā pyrms dzimtniceibas atceļšonas. // Olūts. — Nr. 3. — 1943. — 213. — 231. lpp.

Katōļu klūsteru un bazneicu skūlas Latgolā 1625. — 1919. //

Olūts. — Nr. 4. — 1943. — 212. — 266. lpp.

Karaveiri orōji Latgolā 1828. — 1856. // Olūts. — Nr. 5. — 1943. — 196. — 228. lpp.

1944

Latgolas vēstures materiāli (Dokumentu publikācija). (1646. — 1835.)—Daugavpilī, 1944. — XXIV. — 168 lpp. — 4 tab. uz 7 lapām. Saturs: Ivods V—XXIV lpp. Infiantu vaivodistes dyumu nūdūklju moksotōju saroksts 1690. 1.—8. lpp. Valsts muižu inventars. 1646. 9.—25. lpp. Privātūs muižu inventari. 1770. — 1824. 27. — 59. lpp. Katōļu bazneicu un klūsteru muižu inventari un saimnīcyska rokstura dokumenti 1751. — 1835. 61. — 127. lpp. Katōļu bazneicu un klūsteru dybynōšonas dokumenti. 1635. — 1775. 129. — 161. lpp. Muižu, pusmuižu, krūgu, vīnsātu un cytu zemes gobolu rōdeitōjs. 163. — 166. lpp. Zemes īpašniku rōdeitōjs. 167. — 168. lpp.

Aizlīgums īspist latgaļu grōmolās latiņu burtim un aizlīguma laikī Latgolā. 1865.—1904. // Rokstu krōjums latgaļu drukas aizlīguma atcelšonas 40 godu atcerei. — Daugavpilī, 1944. — 117. — 171. lpp.

Archīvu materiāli latgaļu dialektā nu drukas aizlīguma laikim. 1866. — 1901. // Turpat. — 223. — 227. lpp.

1863. gods un Latgolas zemņiki. // Olūts. — Nr. 6. — 1944. — 189. — 204. lpp.

1951

Latgales XVIII gadsimta otrās puses un XIX gadsimta sākuma kartes. // Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas vēstis. — 1951. — Nr. 2. — 321. — 331. lpp.

Латгалия после присоединения к России до начала XIX века. Территория. Население. Управление. Положение крестьян. Города. // История Латвийской ССР. — часть I. — Макет. — Рига. Изд-во АН Латв. ССР, 1951. — Стр. 370—378. Аграрное развитие Латгалии. // Там же. — Стр. 519—526. Классовая борьба крестьян в Латгалии (первая половина XIX века). // Там же. — Стр. 526—528. Промышленность, торговля и города в Латгалии. // Там же. — Стр. 542—547. Школы и книги в Латгалии. // Там же. — Стр. 555—560.

Отчуждение крестьян в Латгалии в крепостное время (1697—1860). // Известия Академии наук Латвийской ССР. 1951. № 4. — Стр. 651—666.

1952

Борьба латгальских крестьян в феодально-крепостное время. // Известия Академии наук Латвийской ССР, 1952, № 4. — Стр. 89—100.

1953

Волнения лудзенских государственных крестьян в 1832—1841 годах. // Известия Академии наук Латвийской ССР. 1953. № 2. — Стр. 135—156.

1954

Latgales zemnieki pēc dzimtbūšanas atcelšanas (1861. — 1914.) — Rīgā, LVI, 1954. — 123. lpp.

1955

Волнения латгальских крестьян, вызванные реформой 19 февраля 1861 года. // Известия Академии наук Латвийской ССР. — 1955. — № 8. — Стр. 31—53.

1956

Очерки по истории крестьянских движений в Латгалии 1577—1907. // Рига, Изд-во АН ЛССР. — 1956. — 169 Стр.

Бурлачество латгальских крестьян в XIX и начале XX столетия. // Известия Академии наук Латвийской ССР. — 1956. — № 4. — Стр. 5—18.

Шляхетские наезды и латгальские крестьяне. 1646—1785. // Известия Академии наук Латвийской ССР. — 1956. — № 10. — Стр. 5—16.

1957

Латгальские крестьяне в аренде и залоге в феодально-крепостное время. // Известия Академии наук Латвийской ССР. — 1957. — № 5. — Стр. 23—36.

II. Neiespiestie darbi.

1910

Латгальско-русский словарь. Сгорел вместе с библиотекой во время бомбежки города Даугавпилса в 1944 году.

1916

Архивы Полоцко-Витебского края в их прошлом и настоящем. Диссертация представленная в Московский археологический институт в 1916 году на соискание звания ученого археографа (архивиста). Удостоен звания с присуждением золотой медали.

1917

Материалы для археологической карты Витебской губернии. Диссертация, представленная в 1917 году в Московский археологический институт на соискание звания ученого археолога. Удостоен звания с присуждением золотой медали.

1918

Ян Матейко как представитель польской исторической живописи. Диссертация, представленная в 1918 году в Московский археологический институт на соискание звания ученого историка искусств. Удостоен звания с присуждением золотой медали.

1923

Manastyr mariavitak u Viciebsku. 1923.

1924

Некоторые питання постановки архіунае справы на Беларусі 1924. Заключае в себе три доклада, сделанные на Первой Всебеларусской конференции архивных работников, состоявшейся в 1924 г. в Минске. Хранится в Рукописном отделении Библиотеки Академии наук Литовской ССР.

1933

Les paysans de Latgalie en 1772—1861.

Диссертация, представленная в Брюссельский университет в 1933 году на соискание степени доктора истории. Степень в том же 1933 году присуждена.

1939

Baby kamienne na terenie Białorusi.

Работа была отдана для печати в «Wiadomości Archeologiczne» в Варшаве. Во время немецкой оккупации в 1939 году новый директор Археологического музея, назначенный вместо Dr. Jakimowicza захватил рукопись.

Archiwa na Witebszczyźnie.

Отдана была для печати в редакцию сборника «Archeion». Исчезла во время оккупации Варшавы немцами из Главного управления архивами Речи Посполитой.

1944

Gromotu izplateišona Latgolā drukas aizliguma laikūs. 1. aut. 1.

1948

Latviešu-poļu vārdnīca. A-Z. Kartotēka.

Poļu-latviešu vārdnīca. Līdz burtam P. Kartotēka.

1950

О походе полочан на земгалов в 1106 году и о Двинских камнях с надписями. 1950. 1.5 авт. л.

1953

Феодальные наезды в Восточной Латвии. 1646 — 1785. 1 1/4 авт. л.

1954

Очерк источниковедения истории Латвийской ССР. 7 авт. л.

Крестьяне Латгалии в XVI — XVIII столетиях. 22 авт. л.

1955

Крестьянское движение в Латгалии в первую русскую революцию 1905—1907 гг. 3 авт. л.

S A T U R S

Prof. H. Strods. Profesora B. Brežgo dzīve un darbs	3
Prof. E. Mugurēvičs. Profesora B. Brežgo ieguldījums Latgales arheoloģisko pieminekļu pētniecībā	18
Prof. V. Dorošenko. B. Brežgo vēstures mācības	22
B. Infantjevs. Atmiņas par B. Brežgo	30
G. Krūmiņa. B. Brežgo rokraksti V. Lāča Latvijas Valsts bibliotēkas Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskajā nodaļā	34
Mag. hist. J. Zemzaris. Vēsturnieka B. Brežgo rokrakstu materiāla fonds	39
Vēsturnieka Bojeslava Brežgo darbu bibliogrāfija. Sakārtojuši A. Ģērmanis un Z. Šakare	48

Redaktors un korektors J. Elksnis

Tehniskais redaktors L. Sīrins

Mākslinieks P. Gleizdāns

Nodota salikšanai 02. 09. 90. Parakstīta iespēšanai 27. 12. 90.
Formāts 60×84 1/16. Melniens 3000 eks. Tipogrāfijas
papīrs Nr.1. Literatūras garnitūra. Augstspiedums.
3 1/2 iespiedloksnes. Pas. Nr. 1589. Līgumcena. Latgales
Kultūras centra izdevniecība, 228100, Rēzeknē, Skolas
ielā 2—85. Iespēsta Latvijas izdevniecību, poligrāfijas un
grāmatu tirdzniecības ražošanas apvienības Rēzeknes
tipogrāfijā, 228100, Rēzeknē, Uzvaras ielā 28.

Kontroleksemplārs

Am. Elek. Emp. 101

B. Brežgo

Latgola dažū XVI—XIX g. s.
dokumentu gaismā

Rīzekne + 1935

Latgolas ģeogrāfiskā Centrālā Birojuma Izdevums

B. Brežgo

Latgolas
vēstures materiāli

VI. Lāča izdevniecība

B. BREŽGO

LATGALES ZEMNIEKI
PĒC DZIMTBŪŠANAS
ATCEĻŠANAS

1861—1914

LATVIJAS VALSTIS IZDŪVNĪCĪBA

L. P. ЛУСКОГО

ОЧЕРКИ ПО ИСТОРИИ
КРЕСТЬЯНСКОХ ДИКОРЕДНИЙ
В ЛАТВИИ
1877—1907

B. BREŽGO

Latgolas zemnieki
krīvu dzimtbūšanas laikā

B. BREŽGO

Latgolas inventāri
un
generalmēreišonas zem'ū apraksti
1693. — 1784.

VI. Lāča izdevniecība

1930

TRUŠĶA IZDĀVUMS
Vilņa Tiesu 22 10

1. attēls B. Brežgo vēsžures zinātņu doktora apliecība, Brisele, 1933. g.
 2. attēls B. Brežgo ekspedīcija Daugavpils apr. 1939. g.
 3. aļtēls. B. Brežgo Maskavas, Kijevas, Ņvovas, Voronežas un Rīgas zinātnieku vidū, 1948. g.
 4. attēls. Zinātnes darbinieku grupa Rīgā, 1948. g. 24. februārī
 5. attēls. B. Brežgo, 1932. g.
 6. aļtēls. B. Brežgo diploms par Maskavas Arheoloģiskā Institūta pabeigšanu, 1918 g.
 7. attēls. Daži B. Brežgo publicētie darbi
 8. attēls. B. Brežgo ar dzīvesbiedri A. Brežgo (no kreisās puses) Mežaparkā' 1947. g.

[2.00]

DRICĒNU PAGASTA AIZUPIESOS
DZIMTIS, LATGALIS VESTURIS
PĒTĪNĪKS, PROFESORS
BOESLAVS BREZGO
1887 ————— 1957